



VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tiina Kajoranta

ELÄINAVUSTEINEN INTERVENTIO VAASAN VANKILASSA

Sosiaali- ja terveysala
2022

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Tiina Kajoranta
Opinnäytetyön nimi	Eläinavusteinen interventio vankilassa
Vuosi	2022
Kieli	suomi
Sivumäärä	52
Ohjaaja	Heli Huhta

Tämä toiminnallinen opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Vaasan vankilan kanssa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä vankien hyvinvointia, kerätä tietoa eläinavusteisen toiminnan vaikuttavuudesta ja samalla kehittää Vaasan vankilan toimintaa. Opinnäytetyön kehittämistehtävänä oli tuottaa tietoa suljetussa vankilassa järjestetyn eläinavusteisten intervention haasteista ja mahdollisuuksista.

Ryhmätoiminta järjestettiin viisi kertaa Vaasan vankilassa tammi- ja helmikuussa 2022. Eläinavusteisen toiminnan ryhmään kuuluivat ohjaaja, kolme koira, kolme kissaa ja 13 vankia, kolmelta eri osastolta. Ryhmään osallistuminen oli vapaaehtoista. Opinnäytetyö oli toiminnallinen ja materiaalia kerättiin tarkkailemalla vankieja aktiivisesti toimintaympäristössä. Opinnäytetyö keskittyi erityisesti niihin positiivisiin vaikutuksiin, joita tämä interventio toi vangeille. Tavoitteena oli selvittää, mitä vangit ajattelivat eläintoiminnasta ja miten kokemus vaikutti heidän hyvinvointiinsa. Tavoitteena oli myös kerätä tietoa siitä, miten toimintaa voitaisiin kehittää ja käyttää osana sosiaalista kuntoutusta Vaasan vankilassa ja Rikosseuraamuslaitoksessa.

Eläinavusteinen toiminta oli vankien keskuudessa erittäin toivottua ja opinnäytetyö osoitti selvästi eläinavusteisen toiminnan edut vankilassa. Eläinavusteinen toiminta lisäsi vankien yleistä hyvinvointia sekä edisti heidän sosiaalista kuntoutumistaan.

ABSTRACT

Author	Tiina Kajoranta
Title	Animal-Assisted Activity in the Prison
Year	2022
Language	Finnish
Pages	52
Name of Supervisor	Heli Huhta

This practice-based bachelor's thesis was carried out in co-operation with Vaasa prison. The purpose of the bachelor's thesis was to increase the well-being of prisoners, to collect information and at the same time to develop Vaasa prison's operation. The development task was to get information about the challenges and possibilities of animal-assisted interventions organized in closed prison conditions.

The group activity was arranged five times at Vaasa prison in January and February 2022. The group consisted of instructor, three dogs, three cats and 13 prisoners from three different department. Participation in the group was voluntary. The material was collected by observing the prisoners in an active environment. This practice-based bachelor's thesis focused specifically on the multiple benefits that this kind of intervention can bring to inmates. The aim was to clarify what the inmates thought about animal-activity, what kind of experiences they had and how the activity affected their well-being. A further aim was also to collect information about how the activity could be developed and how animal-assisted activity could be used at the Criminal Sanctions Agency in the future.

Animal-assisted activity was very appreciated among the prisoners and the thesis clearly shows the benefits of animal-assisted activities in a prison. Animal assisted activities increased the overall well-being of the prisoners and thus promoted their social rehabilitation.

Keywords

animal-assisted activity, social pedagogy, solution orientation, rehabilitation, imprisonment

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	7
2	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	9
	2.1 Projektiluonteinen toiminnallinen opinnäytetyö	10
	2.2 Ideointivaihe	11
	2.3 Toimintasuunnitelma	13
	2.4 Projektin lopetus ja raportointivaihe.....	14
3	RIKOSSEURAAMUSLAITOS	16
	3.1 Vaasan vankila.....	17
	3.2 Vankeus.....	18
	3.3 Vankeusajan kuntouttava toiminta	19
4	SOSIAALIPEDAGOGINEN JA RATKAISUKESKEINEN VIITEKEHYS.....	22
	4.1 Sosiaalipedagogiikka vankilassa.....	22
	4.2 Sosiaalipedagogiikan toimintakenttä.....	23
	4.3 Sosiaalinen innostaminen	24
	4.4 Ratkaisukeskeisyys.....	25
	4.5 Tyhjänpään metodi ja ei-tietämisen tila	26
	4.6 Ratkaisukeskeiset kysymykset	27
5	ELÄINAVUSTEINEN INTERVENTIO.....	28
	5.1 Eläinavusteisen intervention käsitteet	28
	5.2 Ammatillinen eläinavusteinen toiminta	29
6	ELÄINAVUSTEINEN INTERVENTIO VAASAN VANKILASSA	31
	6.1 Ratkaisukeskeistä tunnetyöskentelyä.....	32
	6.2 Osallisuuden ja sosiaalisen kyvykkyyden vahvistaminen	33
	6.3 Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä	35
	6.4 Vuorovaikutusharjoitus koiran ja kissan kanssa	37

7	JOHTOPÄÄTÖKSET	39
7.1	Eläinavusteinen toiminta vie ajatukset tulevaisuuteen.....	41
7.2	Rentouttaa ja rauhoittaa	43
7.3	Eläinavusteiselle toiminnalle toivottiin jatkoa.....	44
7.4	Eläinavusteisen toiminnan kehittäminen vankilan olosuhteissa.....	44
8	POHDINTA.....	46
	LÄHTEET	49

KUVALUETTELO

Kuva 1. Siperiankissa Nasta	40
Kuva 2. Saksanpaimenkoira Kerttu	42
Kuva 3. Australianpaimenkoirat Myy ja Qumma	43
Kuva 4. Kerttu työssään	48

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1. Opinnäytetyön projektin vaiheet.....	11
Taulukko 2. SWOT- analyysi.....	13
Taulukko 3. Eläinavusteisen intervention käsitteet.	29

1 JOHDANTO

Eläimet ovat aina olleet osa elämääni. Tiedän kuinka tärkeitä eläimet omistajilleen ovat ja kuinka paljon iloa ja hyvää ne ympärilleen tuottavat. Tutustuttuani tavoitteelliseen eläinavusteiseen toimintaan ja huomattuani, kuinka hyvin se toimii sosiaalialan työkentällä, siitä tuli mielenkiintoni kohde. Tunnen suurta paloa viedä eläinavusteista toimintaa sinne, missä sitä eniten tarvitaan ja heille, jotka siitä eniten hyötyvät. Aikaisemman kokemukseni myötä näen eläinavusteisen toiminnan potentiaalin vankien kanssa työskentelyssä. Tämän opinnäytetyön avulla haluan kerätä tietoa eläinavusteisen toiminnan hyödyistä ja mahdollisuuksista sekä haluan kehittää eläinavusteisen toimintaa eteenpäin suljetun vankilan olosuhteissa.

Olen ollut sosionomiopintojen myötä työharjoittelussa Vaasan vankilassa ja siellä sain kohdata vankeja eläinten kanssa ryhmänohjauksen ohella. Sain myös mahdollisuuden tehdä ratkaisukeskeisen eläinavusteisen neuropsykiatrisen valmentajakoulutuksen lopputyön Vaasan vankilassa elinkautisvankia valmentaen. Nähdessäni eläinten vaikutuksen vankilaympäristössä ajatukseni opinnäytetyön aiheesta vahvistuivat. Monet vangit kuvasivat eläinten kanssa vietettyä aikaa täydellisenä irtiottona vankilan arjesta, jolla sai ajatukset pois vankilasta ja vankilan asioista. Sosiaalipedagogiikan viitekehyksessä eläinavusteinen toiminta auttaa vankeja kohentamaan omaa hyvinvointiaan, auttaa löytämään sisäisiä voimavaroja ongelmien ratkaisemiseksi sekä saamaan elämyksiä. Toimintaan soveltuvien menetelmien myötä pienistä asioista koostuva elämyksellisyys vaatii uskallusta heittäytyä ja ottaa uusia haasteita vastaan. Vankilan henkilökunta näki myös eläinavusteisen toiminnan potentiaalin osana sosiaalista kuntoutusta ja tukivat ajatustani opinnäytetyön tekemisestä ja näin Vaasan vankilasta tuli opinnäytetyöni toimeksiantaja.

Aikaisempia tutkimuksia eläinavusteisesta interventiosta suljetun vankilan olosuhteista ei ole tehty. Tämä työ on ensimmäinen suljetun vankilan olosuhteissa toteutettu eläinavusteinen toiminnallinen opinnäytetyö. Siitä syystä se sisältää paljon

uutta tietoa Vaasan vankilan ja Rikosseuraamuslaitoksen hyödynnettäväksi eläinavusteisen toiminnan vaikuttavuudesta. Koiran kanssa avovankilan puolella oli tehty aikaisempia tutkimuksia, kissojen käyttämisestä eläinavusteisessa toiminnassa en löytänyt mitään mainintaa. Nieminen (2021) tutki omassa opinnäytetyössään koira-avusteista työskentelyä väkivaltarikoksesta tuomittujen kanssa Vilppulan avovankilassa. Hän totesi työssään koiran kiistattomat hyödyt osallistuneiden vankien näkökulmasta. Avovankilan puolelta oli myös Heikkilän ja Viinikan (2018) tekemä opinnäytetyö, jossa he tutkivat vankien kokemuksia koiran läsnäolosta Vanajan vankilan avo-osastolla. Myös he totesivat opinnäytetyön tuloksista koirien edistävän vankien kokonaisvaltaista hyvinvointia ja tukevan näin heidän kuntoutumistaan.

2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda esille Vaasan vankilan vankien kokemuksia eläinten vaikuttavuudesta ja eläinavusteisentoiminnan merkityksestä heidän hyvinvoinnilleen. Työn tarkoitus on tuottaa myös tietoa Vaasan vankilalle ja Rikosseuraamuslaitokselle siitä, miten ja millaista eläinavusteista toimintaa olisi mahdollista jatkossa tarjota vangeille osana sosiaalista kuntoutusta. Olen vahvistanut osaamistani kouluttautumalla ratkaisukeskeiseksi, eläinavusteiseksi neuropsykiatriseksi valmentajaksi pystyäkseni tuottamaan laadukasta eläinavusteista toimintaa ja ymmärtääkseni paremmin neuropsykiatristen vaikeuksien problematiikkaa. Oma vahva asiantuntijuus eläinten kanssa on vankilla pohjalla reilun parinkymmenen vuoden rotukissakasvattajataustani vuoksi. Tietopohjani ei rajoitu pelkästään kissoihin, sillä saksanpaimenkoiria elämässäni on ollut myös parikymmentä vuotta. Minulla on käytettävissä eläinavusteiseen toimintaan loistavasti sopivia eläimiä, jotka ovat terveitä, hyvä luonteisia sekä hyvin hallittavissa.

Mielestäni hyvän opinnäytetyön ominaisuuksiin kuuluu käytännönläheisyys sekä tiivis yhteys työelämään. Tavoitteeni tässä opinnäytetyön tekemisessä oli osoittaa asiantuntijuutta, itsenäistä ajattelukykyä sekä kykyä kehittää toimintaa ammatillisesti. Opinnäytetyölle olen asettanut myös kehittämistehtävän. Opinnäytetyön pääsääntöisenä tehtävänä on tuottaa tietoa eläinavusteisen intervention vaikutusta hyvinvointiin vankien omasta näkökulmasta. Tarkoitus on saada heidän äänensä kuuluviin autenttisesta kokemuksesta ja sen vaikututtavuudesta haastavassa elämäntilanteessa. Kehittämiskohteena minulla on tuottaa uutta tietoa eläinavusteisen toiminnan käytännön järjestelyistä suljetun vankilan puitteissa, sen haasteista ja onnistumisista, huomioiden myös turvallisuusnäkökulma.

Opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa tarkastellaan eläinavusteisen toiminnan merkitystä vangeille sosiaalipedagogisessa viitekehyksessä.

Ratkaisukeskeinen työote näkyy kaikessa toiminnassa aitona, luottamuksellisena ja avoimena vuorovaikutuksena, jossa osallistujat kohdataan tasa-arvoisesti kunnioittaen. Toiminnassa pyrittiin lisäämään hyvinvointia osallisuuden ja dialogisen yhteistoiminnan avulla. Sosiaalipedagogiikka suosii luoviin menetelmiin perustuvia menetelmiä. Niiden avulla ihmiset pystyvät löytämään omia voimavaroja ongelmien ratkaisemiseksi. Eläinavusteisella toiminnalla pyritään tuomaan vangeille ratkaisukeskeisiä keinoja hyödynnettäväksi vankilaolosuhteissa ja myös vapautumisen jälkeen. Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä oli projektiluonteinen kehittävää työote, jossa kaikki tekeminen oli pohjattu teoriaan. Teoriatietoa haettiin useista suomalaisista ja ulkolaisista tietokannoista, Tritonia kirjastosta sekä internetistä. Tiedonhaussa hyödynnettiin myös tutkimustyötä tekeville tarjottavaa henkilökohtaista tiedonhankinnan ohjausta Tritonia kirjastossa sekä opinnäytetyön tekijän täydennyskoulutusten materiaalia. Opinnäytetyön taustalla olivat ratkaisukeskeisen, eläinavusteisen neuropsykiatrisen valmentajan sekä ART (aggression replacement training[®]) ohjaajakoulutukset.

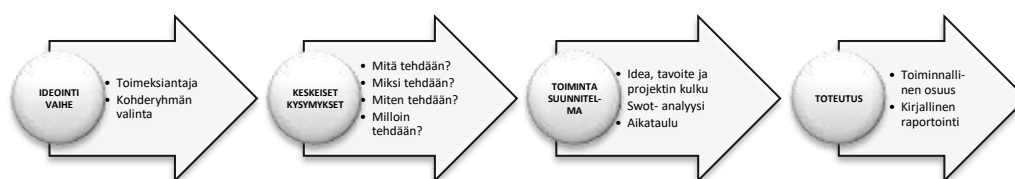
2.1 Projektiluonteinen toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallisessa opinnäytetyössä tavoitteena on hankkia tietoa, jota ei voi saada aikaisemmista tutkimuksista tai kirjallisuudesta. Useimmiten käytetään selvitystä silloin, kun halutaan tietää kohderyhmän tarpeet toiminnallisen tapahtuman toteutusta varten. Joskus vain selvityksen avulla voidaan varmistaa toiminnallisen opinnäytetyön lopullinen muoto. Toiminnallinen opinnäytetyö voi olla suuritöinen ja siinä ei ole välttämätöntä käyttää tutkimuksellisia menetelmiä. (Vilka & Airaksinen 2003, 57-62.) Tiedon tuottaminen ja raportointi on usein riittävä opinnäytetyön tuotos ja sen pohjalle lähdettiin rakentamaan tätä opinnäytetyötä.

Projectum on latinaa ja se tarkoittaa projektia. Projekti tarkoittaa hanketta, ehdotusta tai suunnitelmaa ja se määritellään ennalta suunnitelluksi hankkeeksi, jolla tähdätään johonkin tiettyyn päämäärään. Projekti on hyvin suunniteltua ja organisoitua toimintaa. (Viirkorpi 2000, 7–9.) Projekti voidaan määritellä niin, että siinä

toimii tilapäisesti yhteen koottu joukko ihmisiä tai muita resursseja suorittamaan tietty tehtävä. (Ruuska 1999, 18–20.) Kuten tässäkin tapauksessa, projekti voi olla myös yksittäisen opiskelijan opinnäytetyö, ainutkertainen ponnistus tarkkaan suunnitellut päämäärän saavuttamiseksi. Projektissa on aina tavoite, eikä se koskaan ole jatkuvaa toimintaa vaan sen elinkaari on määritelty etukäteen päätetysteellä. Projektin elinkaaren aikana siinä on huomattavissa useita erilaisia vaiheita ja matkan varrella se kokee monenlaisia muutoksia. (Ruuska 1999, 18–20.) Kuten kaikkiin projekteihin yleensä, liittyy epävarmuustekijöitä sekä riskejä myös tähän opinnäytetyö projektiin. Covid-19 epidemian vuoksi yleinen tilanne oli yhä epävakaa ja saattoi tuoda muutoksia aikatauluihin ja suunnitelmiin nopealla aikataululla. Epävarmuustekijät ja uhat pitää hyväksyä ja tiedostaa, sillä ne kuuluvat osana projektityöhön. Huonosti suunniteltu ja rajattu projekti sisältää enemmän riskejä ja niiden toteutumisen uhka on suuri. (Ruuska 1999, 18–20.)

Taulukko 1. Opinnäytetyön projektin vaiheet



leppä

2.2 Ideointivaihe

Opinnäytetyön ideointivaiheessa on mietitty, millainen opinnäytetyöprojekti tulee olemaan ja sen mukaisesti on lähdetty rakentamaan runkoa projektille. Hyvä toimintasuunnitelma täyttää tietynlaisia vaatimuksia ja sisältää vastaukset projektin kannalta tärkeisiin kysymyksiin: Mitä tehdään? Miksi tehdään? Miten tehdään? Milloin tehdään? Tavoitteenasettelun tulee olla realistinen ja selkeä, jotta toteutusmalli ja tuotokset voivat johtaa tavoitteeseen. (Viirakorpi 2000, 14–15.) Vilkan ja Airaksisen (2003) mukaan ideointivaiheessa on hyvä pohtia itseä kiinnostavaa

aihealuetta ja myös sitä, että opinnäytetyön tulos on hyödyllinen ja palvelee toimeksiantajaa.

Tämä toiminnallinen opinnäytetyö aloitettiin aiheen ideoinnista, jonka alkoi kehitymään pikkuhiljaa jo syksyllä 2020. Idea kirkastui työharjoittelun ja oman kiinnostuksen myötä yhteistyöksi Vaasan Vankilan kanssa. Tarpeen selvitys aloitettiin miettimällä mitä opinnäytetyössä tehdään ja miksi se on tarpeen tehdä. Tässä vaiheessa toimeksiantajan mielipide oli tärkeä. Mikäli määrittelyssä ei löydy todellisia tarpeita projektin toteuttamiselle, sitä yksinkertaisesti on turha toteuttaa. (Viirakorpi 2000, 14–15). Aikaisemman työharjoittelu aikana toteutettu eläinavusteinen toiminta toi ilmi, että Vaasan vankilassa oli kysyntää eläinavusteiselle toiminnalle ja vangit olivat asiasta kiinnostuneita. Myös henkilökunnan kokemus oli positiivinen ja heidän taholtaan toivottiin myös lisätietoa eläinavusteisen toiminnan mahdollisuuksista suljetun vankilan olosuhteissa.

Aiheanalyysin yksi tärkeimmistä pohdittavista asioista on kohderyhmä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 38-40). Kohderyhmän määrittäminen oli tärkeää opinnäytetyön kannalta, sillä valittu ryhmä ratkaisi tapahtuman sisällön. Vaikka tämän opinnäytetyön kohderyhmä rajautui automaattisesti vankilassa oleviin vankeihin, valikoituivat heidän keskuudestaan osallistuvat vangit vankilan henkilökunnan toimesta. Opinnäytetyön kohderyhmän määrittämisessä käytettiin toimeksiantajan toiveita, osallistuvien henkilöiden ominaisuuksia ja tarpeita. Tässä opinnäytetyössä osallistujiksi valikoitui joukko Vaasan vankilassa tuomiota suorittavia vankeja, joiden vankilan henkilökunta eniten katsoi hyötyvän toiminnasta. Jokainen osallistuva vanki osallistui vapaaehtoisesti ja oli halukas tuomaan ilmi omia ajatuksia ja tunteuksia, mitä eläinavusteinen toiminta heissä tuotti ja miten se vaikutti heidän hyvinvointiinsa.

2.3 Toimintasuunnitelma

Opinnäytetyöprojektin ensimmäinen vaihe on aloitus. Se pitää sisällään projektin määrittelyn ja tarpeen. Vilka & Airaksinen (2003, 23.) Kun tarve oli selvitetty, ja se näyttäytyi selkeänä, oli aika määritellä opinnäytetyöprojektin kohderyhmä ja konkreettiset tavoitteet. Toimintasuunnitelman laatiminen oli yksi tärkeimmistä vaiheista opinnäytetyön tekemisessä ja siihen käytettiin paljon aikaa. Toimintasuunnitelman myötä sanoitettiin työn idea ja tavoite sekä tehtiin selväksi projektin kulku. Projektin mahdollisuudet ja uhat mietittiin tarkasti läpi ja niiden pohjalta on laadittu SWOT- analyysi.

Taulukko 2. SWOT- analyysi

		Positiivinen	Negatiivinen
Sisäiset		<p>Vahvuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sitoutuminen työn tekemiseen - Oma mielenkiinto aihetta kohtaan - Oma asiantuntijuus eläinten kanssa toimimisessa - Tuttu työyhteisö - Aikaisempi kokemus eläinavusteisesta toiminnasta vankien kanssa - Opinnäytetyön aihe, josta ei ole vastaavaa opinnäytetyötä tehty 	<p>Heikkoudet</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aiheen rajaaminen - Ajan puute työn tekemiseen - Korona epidemian vaikutukset opinnäytetyön toiminnallisen osuuden tekemiseen
		SWOT	
Ulkoinen		<p>Mahdollisuudet:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Oman ammatillisuuden ja taitojen kasvaminen - Opinnäytetyön tekeminen antaa uutta näkökulmaa ja valmiuksia vankien kuntoutukseen - Työ tuo esille myös vankien omat kokemukset ja ajatukset 	<p>Uhat</p> <ul style="list-style-type: none"> - Korona rajoitukset - Liian tiukka aikataulu työn tekemiselle - Hyvän lähdemateriaalin löytäminen - Mahdolliset allergiat - Toimintaan halukkaiden vankien löytäminen

Toimintasuunnitelman huolellinen laatiminen osoitti aiheen olevan perusteltu ja tarkkaan harkittu. Hyvin laadittuun toimintasuunnitelmaan on helppo sitoutua ja eikä aihe enää juurikaan muutu. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 26-27.) Opinnäytetyön toimintasuunnitelma kokoaa yhteen suunnittelun tuotokset sekä ratkaisut ja se olikin koko projektin yksi tärkeimmistä dokumenteista. (Silferberg 1998, 16–25.) Toimintasuunnitelma piti sisällään opinnäytetyön kannalta tärkeimpien asioiden etenemis- ja toteutumissuunnitelmat. Kuten Ruuska (1999) totesi, projektien yleensä tuottavan paljon suodatusta vaativaa informaatiota. Näin kävi tässäkin opinnäytetyö projektissa, mutta asia oli huomioitu projektisuunnitelmassa eikä se tuottanut ongelmia. Projektilla pitää olla realistinen ja selkeä, hyvin laadittu aikataulu. (Silferberg 2007, 12). Projektin tarkan aikataulun sekä työmäärien arviointi oli yksi suunnittelun tärkeimmistä asioista ja siihen paneuduttiin huolella. Projektin pilkkominen osiin ja osien aikatauluttaminen oli hyvä keino luoda toimiva aikataulu, jonka puitteissa työskentelyyn jäi riittävästi aikaa. Aikatauluissa on hyvä huomioida myös osatehtävien sisäiset ja ulkoiset riippuvuudet. (Ruuska 1999, 88–99.) Kuten Silferberg (2007) toteaa, projektin resurssit pitää olla selkeästi määritellyt ja riittävät suhteessa tavoitteisiin ja asetettuihin tuloksiin.

Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden toteutusvaihe oli tarkkaan suunniteltu ja aikataulutettu vankilan henkilökunnan kanssa. Toiminnallisen osuuden tapaamisen järjestettiin tammi- helmikuussa 2022. Tapaamisia suunniteltiin yhteensä viisi, joista kolme oli Majakka-osaston vankien kanssa. Yksi toimintakerta suunniteltiin toteutettavan yhden vangin kanssa yksilötapaamisena ja kerran suunnitelman mukaisesti järjestettiin toimintaa vangeille, jotka asuvat eristettyinä omalla osastollaan.

2.4 Projektin lopetus ja raportointivaihe

Projekti on aina myös oppimisprosessi. Jokainen prosessi on omanlainen ja siitä saatu kokemus on ainutlaatuista. Projektin loputtua laadittiin loppuraportti. Se on yhteenveto siitä, mitä projektin aikana opittiin, missä onnistuttiin ja missä

epäonnistuttiin. Siinä kerrotaan, myös mitä tehtiin, miksi tehtiin, kenelle projekti tehtiin ja mitä tapahtuu seuraavaksi. Näistä kaikista seuraavat opinnäytetyön tai muun projektin suunnittelijat voivat ottaa oppia mikä toimi hyvin ja mikä kannattaa heidän projektissaan tehdä toisin. (Viirkorpi 2000, 32–34.)

Vilka ja Airaksisen (2003) toteavat, että hyvin laaditussa opinnäytetyöraportista on avattu ammattialan käsitteitä sekä siitä tulee ilmi tutkimusviestinnän erityispiirteitä. Raportista on luettavissa hyvää argumentointia aiempien tutkimuksiin perusten. Tekstit muodostavat jatkumon, ikään kuin keskustelun toisten tekstien, niiden laatijoiden ja lukijoiden välillä. Tekstin rakenne opinnäytetyöraportissa on johdonmukainen ja selkeä, kielellisesti raportti on laadittu ammatillisesti ja laadukkaasti sekä se osoittaa lukijalleen kirjoittajan ammattitaitoa. Raportti sisältää tarkoin valittuja, luotettavia ja laadukkaita lähteitä ja sen viitekehys ja tietoperusta koostuu aikaisemmista tutkimuksista. Viitteet on merkitty tekstissä ja kaikki lähteet ovat huolellisesti lueteltuina lähdeluettelossa. (Vilka & Airaksinen 2003, 79–83.) Toiminnallisen osuuden toteutuksen kuvaus avaa kokonaisuuden mitä ja miksi on tehty ja se sisältyy toiminnallisen opinnäytetyön raporttiin. Raportin rakenne on pyritty jäsentämään loogisesti siten, että ensin on esitetty tutkimuksen teoriapohja ja viitekehys. Niiden jälkeen raportissa avataan tutkimustehtävät ja kuvataan toteutusprosessia teoriaan pohjaten kronologisesti. Tämän jälkeen on esitelty johtopäätökset sekä vielä lopuksi pohdinta ja työn eettiset näkökohdat.

3 RIKOSSEURAAMUSLAITOS

Rikosseuraamuslaitos koostuu valtakunnallisen täytäntöönpanoyksikön lisäksi keskushallintoyksiköstä ja kolmesta rikosseuraamusalueesta. Organisaatiossa Suomi on jaettu kolmeen alueeseen: eteläiseen, läntiseen ja pohjoiseen rikosseuraamusalueeseen maantieteelliseen sijaintiin perustuen. Vaasan Vankila kuuluu Länsi-Suomen rikosseuraamusalueeseen ja toimii täytäntöönpanoyksikkönä hoidtaen täytäntöönpanon tehtävistä vankeuden, valvontarangaistuksen ja tutkintavankeuden ajallisen keston toteutumisesta perustuslain edellyttämällä tavalla. (Rikosseuraamuslaitos 2019 b.)

Rikosseuraamusalan koulutuskeskus on myös osa Rikosseuraamuslaitosta. Koulutuskeskus on ainoa oppilaitos Suomessa, jossa on mahdollista saada vankiloiden valvonnan ja ohjauksen tehtäviin pätevöittävä koulutus. Rikosseuraamusalan tutkinnon lisäksi opiskelijoilla on mahdollisuus hakeutua jatko-opintoihin sekä henkilöstön ammatillista kehittymistä tuetaan erilaisilla täydennyskoulutuksilla. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2021.)

Rikosseuraamusalalla on käynnissä organisaatiomuutoksia. Rise 2.0 -hankkeessa on uudistettu organisaatiota ja johtamista. Hankkeen keskeisenä tavoitteena on Rikosseuraamuslaitoksen toimintatapojen yhtenäistäminen. Siinä keskitytään myös asiakasprosesseihin, asiakkaan kohtaamisen tärkeyteen sekä rikoksettoomaan elämään valmentavana oppimisympäristönä. Tulevaisuudessa asiakaslähteisyyden lisäksi valmentavan otteen, dynaamisen turvallisuuden ja toiminnan oikeudellisuuden tulee näkyä kaikessa toiminnassa. (Rikosseuraamuslaitos 2019 b.)

Yhteiskunnassa Rikosseuraamuslaitos osaltaan huolehtii turvallisuudesta laillisella ja turvallisella rikosseuraamusten täytäntöönpano järjestelmällä. Se myös myötävaikuttaa toiminnallaan uusintarikollisuuden vähenemiseen ja rikollisuutta ylläpitävän syrjäytymiskehityksen katkaisuun. (Rikosseuraamuslaitos 2020 a.) Rikosseuraamuslaitoksen toiminnassa näkyvät suomalaisessa yhteiskunnassa tärkeinä pidetyt arvot. Ihmisarvon kunnioittamisen ja oikeudenmukaisuuden lisäksi työtä

ohjaa ajatus mahdollisuudesta muuttua ja kasvaa. Arvoihin sitoutumisella pystytään turvaamaan perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien turvaaminen, sekä tuomittujen kohtelevinen inhimillisesti, asiallisesti sekä tasa-arvoisesti. Rikosseuraamuslaitoksen vision mukaisesti työtä tehdään valmentaan kohti rikoksetonta elämää ja turvallisesti kohti avoimempaa täytäntöönpanoa. (Rikosseuraamuslaitos 2020 a.)

Rikosseuraamuslaitokselle tulee vuosittain noin 50 tutkimuslupapyyntöä. Tutkimuslupia myönnetään korkeakoulujen opinnäytetöihin kuten pro gradu -tutkielmiin ja AMK-lopputöihin, tieteellisiin tutkimuksiin sekä erilaisiin kehittämishankkeisiin. Tutkimusaiheet liittyvät useimmiten lapsi- ja perhetyöhön, turvallisuuteen, digilisaatioon sekä vankien vapautumisen jälkeen tapahtuvaan yhteiskuntaan integroitumiseen. (Blomster 2021.)

3.1 Vaasan vankila

Vaasan vankila sijaitsee meren rannassa keskustassa. Vaasalla on pitkät vankeinhoidon perinteet, nykyisen vankilan rakennustyöt aloitettiin vuonna 1861. Pitkästä historiasta johtuen Vaasan vankilan muuri ja rakennuksen ulkoseinät ovat historiallisesti suojattavia kohteita. Vankilan päärakennuksen on peruskorjattu 2001 ja samalla rakennettiin uudisrakennus, jossa on urheiluhalli ja avo-osasto. Vaasan vankila muodostuu kahdesta yksiköstä, 58-paikkaisesta suljetutusta osastosta sekä 12-paikkaisesta avo-osastosta. Vankilassa on paikkoja sekä miehille että naisille ja avovankilaosastossa vain miehille. Vaasan vankila työllistää noin 60 henkilöä. Vaasan vankilassa päihdetyötä tehdään 6-paikkaisella yhteisohdollisella Majakka-osastolla yksilötyön lisäksi. Majakka osaston tavoitteena on päihdeettömän elämäntavan opettelu mahdollistaminen henkilökunnan ja yhteisöllisen vertais-tuen avulla. (Rikosseuraamuslaitos 2021 a.)

3.2 Vankeus

Vankeus tarkoittaa vapauden menettämistä joko määräaikaisena tai elinkautisena. Vankeusrangaistus annetaan joko ehdollisena tai ehdottomana, jolloin rikoksentehtyjä suoritetaan rangaistuksen vankilassa. Suomessa elinkautinen vankeus on ankarin laissa määrätty rangaistus ja se kestää keskimäärin 14 vuotta ja 4 kuukautta. Elinkautisvankien määrä on kasvanut Suomessa rajusti 2000-luvulla, vuoden 2021 alussa Suomen vankiloissa istui yhteensä 182 elinkautisvankia. (Rikosseuraamuslaitos 2020 a.)

Vankeus muuttaa ihmisen elämää paljon. Se riistää häneltä normaalin arjen lisäksi kokemuksia ja elämyksiä. Vankeus on tapahtumaköyhää ja koettelee erityisesti ärsykehakuisia, levottomia henkilöitä. (Eerikäinen 2002, 180.) Muuhun väestöön verrattuna vangeilla on todettu olevan huomattavasti enemmän erilaisia neuropsykiatrisia häiriöitä. Nykyään ADHD näkyy ja vaikuttaa vankilan arjessa vahvasti. Neuropsykiatrisia aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriöt altistavat helposti rikolliselle käyttäytymiselle. Tyypillisesti neuropsykiatriset vaikeudet näyttäytyvät yliaktiivisuutena, tarkkaamattomuutena sekä puutteissa impulssikontrollissa. (Young, Moss, Sedgwick, Fridman & Hodgkins 2015.) Muuhun väestöön verrattaessa ADHD on vankien keskuudessa jopa 5–10 kertaa yleisempi, aikuisilla vangeilla esiintyvyys on jopa 26,2 %. (Leppämäki, 2017). Laitostuminen tapahtuu helposti ja nopeasti. Vankeus muokkaa helposti aloitekykyisestä, toimivasta henkilöstä avuttoman laitosteläin. Vaikka psyykkisesti laitostuminen on tarkoituksenmukaista, se säästää vankeuden aiheuttamalta kärsimykseltä, se aiheuttaa myös riskin tulevaisuudessa. Tottuminen laitostulttuuriin tuottaa rankemman vapautumisen ja johtaa helposti uusintarikollisuuteen. (Young ym. 2015.)

Vankilaan joutumisen kynnyks on Suomessa nykyisin korkea, mutta siitä huolimatta Suomen vankiloissa oli vuoden 2020 lopussa 743 vankia. (Rikosseuraamuslaitos 2020 c). Vankiloihin päätyy useita psyykkisesti häiriintyneitä henkilöitä, joiden heikko elämänhallinta altistaa toistuville rikoksille. Häiriöt saattavat myös muuttua olennaisesti, kun sisäisiä yllykkeitä ei enää voikaan rajaavassa ympäristössä

purkaa aikaisempaan toimintaan. Silloin reagointi voi näkyä esimerkiksi depressiivisenä, dissosiatiivisenä tai vainoharhaisena. Vankeuden vaikutus mielenterveyteen voi olla myös myönteinen. Rikollisen elämäntavan ja päihteiden käytön katkaisun lisäksi uusien toimintatapojen omaksuminen voi olla käänteentekevä tapahtuma. Hoidon saaminen psykiatristen häiriöiden hoitoon lääkkein ja psykososiaalisin keinoin saattaa tuoda suuren muutoksen. (Lauerma 2007.)

Vankeuteen joutuminen aiheuttaa aina jonkinlaisen kriisin. Vaikka vankilaan joutuminen on kriisinä ainutlaatuinen, sen on useissa tutkimuksissa todettu noudattavan traumaattiselle kriisille tyypillisiä vaiheita. Sen lisäksi, että vanki menettää oman elämäntilanteen, itsemääräämisoikeuden ja omanarvontunteen, vankeus pakottaa vangin uudelleen määrittelemään omaa minuuttiaan ja elämäntilannettaan. (Kyngäs 2000.) Wallin (2015) tutkimuksessaan toteaa, että pitkien vankeuksien aikana mahdollisia kriisikohtia on useampia. Aikaisemmissa tutkimuksissa puhuttiin ainoastaan yhdestä kriisistä, joka syntyi vankilaan joutumisesta. Vankeuden aikana tulisi kuitenkin puhua traumaattisista kriisiprosessin kaltaisista vaiheista, jotka muodostavat monivaiheisen elämänkriisien ketjun.

Tutkimuksessa Wallin (2015) havainnoi, että vankien kanssa tehtävässä sosiaalityössä tulisi hyödyntää myös vankien kriisityön tekemistä. Kriisikohtaan sopivan sosiaalityö keinoin tehtävän intervention avulla voisi edistää kriisistä toipumista ja ehkäistä vangin hyvinvointia kokemuksen ja nostaa rikoksen uusimisen riskiä. (Eerikäinen 2002, 180).

3.3 Vankeusajan kuntouttava toiminta

Vankeusaika muokkaa vangin arjen rakennetta kaikilla osa-alueilla. Strukturoitu arki sisältää vankilan toimintaa ohjaavien velvollisuuksien lisäksi myös mahdollisuuksia, jotka kytkeytyvät osallisuuteen ja sosiaaliseen tukeen. Osallisuus rakentuu osallistumalla vankilassa järjestettävää toimintaa, kuten työhön, kuntoutukseen ja ohjattuun toimintaan. On huomioitava, että vankilassa olevat ihmiset eivät välttämättä halua elämäänsä osallisuutta ja sosiaalista tukea, vaikka sen on

todettu lisäävän toimintakykyä ja parantavan elämänlaatua. On myös todettu, että mitä enemmän vankilassa olevien ihmisten arjen rakenteissa on yhteisöön kytkeytyvää osallisuutta ja toisten ihmisten antamaa sosiaalista tukea, sitä parempi on heidän toimintakykynsä ja elämänlaatunsa. (Saari & Grönlund 2021, 177-181.) Motivaation ja motivoinnin merkitys on tärkeä elementti kuntouttavassa toiminnassa. Kuntouttavaa toimintaa tuottavien työntekijöiden yksi perustehtävistä on osata motivoida asiakkaita. Tärkeä tehtävä on olla mukana aktiivisesti muutosprosessissa edistämässä asiakkaiden sosiaalista kuntoutumista sekä lisäämässä heidän osallisuuttaan omaan elämäänsä, yhteisöihin ja yhteiskuntaan. Motivaatio syntyy ajatuksista ja arvoista itse toiminnaksi. Motivaatiota voidaan kuvata dynaamiseksi tilaksi, johon vaikuttavat ihmisten sisäiset ja ulkoiset tekijät, omat tunnetilat ja omaksutut arvot. (Salmela-Aro & Niemi 2017, 5- 12.)

Vankilaa kuvataan usein ristiriitaisena yhteisönä. Vankila voidaan nähdä yhteiskunnallisen pakkovallan toteuttajana, ja kuitenkin myös vankien auttamiseen ja kuntoutukseen pyrkivänä laitoksena. Muutos kohti nykyaikaista vankeudenhoitoa on ollut pitkä ja värikäs. Muutos vangin säilyttämisestä ja rankaisusta on muuttunut osaltaan vankiin vaikuttamiseksi. Kuntoutuksen asemasta vankilassa on kiistelty koko matkan ajan ja se on tuottanut paljon mielipiteitä ja vastustustakin. Vankien kuntouttaminen ei ole ollut vielä pitkään vankeudenhuollon tavoitteena, mutta vankeinhoitojärjestelmä ovatkin vuosikymmenien saatossa muotoutunut ja muokkaantunut huomattavasti. Vankilasosiaalityö on taistellut asemastaan pitkään, eikä sen rooli vielä ole täysin vakiintunut. Kaikesta huolimatta kuntoutuksen ajatus on jäänyt pysyväksi osaksi vankeinhoitoa ja kehittyy koko ajan. (Tourenen 2002, 26-29.) Nykyajan vankeudenhoidossa toimintamallina voidaankin sanoa olevan kuntouttava työ. Sen tavoitteena on pysyvä muutos, jonka seurauksena vanki ei palaisi takaisin vankilaan. (Lahtela 2015.)

Vankilassa on käytössä monenlaisia kuntouttavia menetelmiä. Kuntouttavassa toiminnassa käytetään esimerkiksi päihde-, ja ohjelmatyön menetelmiä. Päihhteet ovat erittäin yleisiä vankiloissa, joten niiden ympärillä tehdään paljon

kuntoutustyötä. Vankilaan saavuttaessa kartoitetaan asiakkaan elämäntilannetta ja päihteiden käyttöä. Mikäli ongelmakäyttöä havaitaan, voidaan aloittaa kertomalla päihteiden vaikutuksista ja terveysriskeistä, jotka liittyvät päihteiden käyttöön. Tarvittaessa voidaan aloittaa lääkkeellinen vieroitushoito. Kaikki vangit, joille on yhdeksi rangaistusajan suunnitelman tavoitteeksi asetettu päihteiden käyttöön vaikuttaminen, ohjataan päihdetyön ohjaajan vastaanotolle työstämään päihdeongelmaa. Vangeilla on myös mahdollisuus hakeutua itse keskustelemaan päihteiden käytöstään. Tiedon jakamista ja muutokseen motivointia varten vankiloissa käytetään lyhyitä motivointiohjelmia. Pidemmät ryhmämuotoiset ohjelmat sen sijaan perustuvat usein kognitiiviseen käyttäytymisterapiaan. Terapia sisältää rikoksetonta ja päihteetöntä elämäntapaa tukevia keskusteluja ja erilaisia tehtäviä. Vangille valitaan hänelle sopivia motivointi-, ja kuntoutusohjelmia, joiden tavoitteena on jakaa tietoa ja motivoida muutokseen sekä suunnitellaan yksilöllinen kuntoutusohjelma ryhmämuotoisen kuntoutuksen rinnalle. Kaikki vangit eivät sovellu tai itse halua osallistua ryhmämuotoiseen toimintaan. Silloin voidaan kuntoutusta toteuttaa myös yksilötyönä. Kaikella sosiaalisella kuntoutuksella pyritään tukemaan vankien arkielämän taitoja ja sosiaalisia valmiuksia. (Rikosseuraamuslaitos 2020 b.)

Lahtela (2015) tutkimuksessaan näkee haasteena ja erityisyytenä toimintaympäristön puhuttaessa vankilan sosiaalisesta kuntouttavasta työstä. Siinä kuntoutuksen lisäksi kohtaavat rankaisu sekä haastava ja moniongelmainen asiakasryhmä. Vankilan kuntouttava toiminta on osaksi rikollisuuden estotyötä. Kuntouttavassa toiminnassa pyritään vaikuttamaan vangin kokonaistilanteeseen sekä luomaan siltoja ja verkostoja vankeudesta vapauteen. Kuntouttamisessa onnistuminen heijastuu suoraan yhteiskuntaamme, siis myös sen ei syrjäytyneisiin jäseniin. Päihdeongelmat ovat vankien keskuudessa yleisiä ja ne muodostavatkin suurimmat esteet kuntoutuksen alkuun pääsystä. Lahtelan (2015) tutkimus osoittaa, että vangin omatahtotila ja motivaatio muutokseen ovat tärkeimpiä tekijöitä kuntouttavassa toiminnassa. Muutoksen aloittamisen ajankohdan päättää aina vanki itse, taustalta täytyy löytyä motivaatio ja aito halu muutoksen tekemiseen.

4 SOSIAALIPEDAGOGINEN JA RATKAISUKESKEINEN VIITEKEHYK

Sosiaalipedagogiikassa tarkastellaan ihmisen kasvua sosiaalisena ilmiönä. Sitä voidaan määrittää omaa itseymmärrystä lisäävänä ja uudistavana ajattelu- ja toimintaperinteenä. Tarkastelun kohteena ovat prosessit, joissa ihminen kasvaa yhteiskunnan ja yhteisöjen jäseneksi ja jäsenenä. (Hämäläinen & Kurki 1997, 10-11.) Sosiaalipedagogiikassa tähdätään ihmisen hyvinvoinnin lisäämiseen, syrjäytymisen ehkäisyyn sekä sosiaaliseen kasvuun elämyksellisyyden, osallisuuden ja dialogisen yhteistoiminnan avulla. (Nivala & Ryyänen 2019, 14-15). Dialogisessa kohtaamisessa osapuolet ovat tasavertaisia, kumpikaan ei ole täysin tietämätön, mutta ei myöskään sellainen, joka tietäisi kaiken. Hyvässä dialogissa kohtaavat ihmiset eri rooleissa, mutta etsivät yhdessä laajempaa tietämystä ja ymmärrystä. (Kurki, Kurki-Suutarinen & Taruvuori 2010, 160.)

4.1 Sosiaalipedagogiikka vankilassa

Sosiaalipedagogiikassa sosiaalista kasvua tuetaan ihmisen elämänkulun eri vaiheissa sosiaalipedagogiikan keinoin. Sosiaalipedagogiikassa kasvu ja kasvatust on laajakäsite, jota tapahtuu joka päivä läpi elämän, kaikilla elämän osa-alueilla. (Hämäläinen & Kurki 1997, 16-17.) Maailmalla tehdyt tutkimukset osoittavat suhteellisen yksimielisesti, että vapauden menetyksestä huolimatta vankila ei paranna sanan varsinaisessa merkityksessä, vaan rinnalle tarvitaan erilaisia kuntouttavia toimintoja. Tyypillisesti vangin on omaksuvat vankilan byrokratian vaatiman kulttuurin sääntöineen ja toimintamalleineen. Usein vangit menettävät ne tärkeät ominaisuudet, jotka ovat ominaisia vankilan ulkopuoliselle kulttuurille. Vankien sisäinen maailma muuttuu vankeusaikana paljon ja on vaikeaa kehittää vankeusajan jälkeen tarvittavia sosiaalisia positiivisia taitoja. (Kurki ym. 2010, 161.)

Kääriäinen (1994) julkaisussaan toteaa, onnistuneen kuntoutustyön lähtökohtana vankilassa tulee olla aivan toisenlainen sosiaalinen ilmapiiri, kuin vanhoissa ja suurissa vankiloissa on vuosikymmeniä vallinnut. Vankilan toimintoja on kehitetty

viime vuosikymmenen aikana yksilölliseen ja kuntouttavampaan suuntaan. Vankiloissa järjestettävän toiminnan avulla annetaan vangeille keinoja sosiaalisten ja arkielämän taitojen lisäämiseen. Tavoitteena on lisätä myös valmiuksia vapautumisen jälkeiseen elämään. (Rikosseuraamuslaitos 2019 a.)

Sosiaalipedagogisessa toiminnassa kyse kokonaisvaltaisesta sosiaalisen kasvun tukemisesta. Tämän toiminnan tavoitteena on tukea ihmisten syrjäytymisen ehkäisemistä ja lieventämistä, sekä lisätä yhteiskunnallista osallisuutta sekä yhteiskuntaan integroitumista. Sosiaalipedagoginen toiminta voidaan katsoa olevan myös korkealaatuista ammatillista toimintaa. Sosiaalinen kasvatus nähdään ammattilaisten harjoittamina laadukkaina, tiettyjen voimavarojen avulla suoritettuina interventioina eli väliintuloina. Silloin se on tietoista, reflektiivistä ja suunniteltua toimintaa, joka perustuu tutkittuihin tietoihin ja metodeihin. (Hämäläinen & Kurki 1997.)

4.2 Sosiaalipedagogiikan toimintakenttä

Sosiaalipedagogiikan toimintakenttää ovat yhteiskunnallisen eriarvoisuuden, syrjimyksen ja syrjäytymisen haasteet. Toiminnalla myös pyritään lieventämään sekä ennaltaehkäisemään niiden syntymistä. Keskeisiä teemoja sosiaalipedagogiikassa ovat yksilöiden ja yhteisöjen omaehtoisen toimintakyvyn ja tasapainoisen yhteiselämän vahvistaminen. (Hämäläinen & Kurki 1997, 14-15.) Päihde- ja kriminaalihuolto kuuluu sosiaalipedagogiikan vanhimpaan ja ehkä tunnetuimpaan työkenttään. Sosiaalipedagogisen työn tavoitteena näiden ryhmien kanssa työskennellessä on pahoinvoinnin lievittäminen, elämänhallinnan vahvistaminen sekä vaikeuksien keskellä elävien ihmisten elämän helpottaminen. (Nivala & Ryyänen 2019.)

Karsikas (2005) kertoo useissa vankiloissa olevan nykyisin päihdekuntoutukseen keskittyviä hoitoyhteisöjä. Ne ovat ilmapiiriltään usein hyviä ja niissä on monipuolista toimintaa ja itsereflektion mahdollisuuksia. Jotta yhteisöjen tavoitteet

toteutuisivat, tarvitaan kuitenkin moniammatillisen työryhmän työhönohjausta ja yhdenmukaisen työotetta sekä teoreettisen kehyksen selkeyttämistä. Yksi sosiaalipedagogisen työotteen ominaispiirre on toiminallisuus. Pelkän keskustelun sijaan asioita käsitellään monenlaisen toiminnan avulla. Toiminnallisuus kietoutuu yhteisöllisyyteen, sillä toiminnassa keskeistä on yhdessä tekeminen ja tekemisestä saatujen kokemusten yhteinen tarkasteleminen. (Nivala & Ryyänen 2019.)

4.3 Sosiaalinen innostaminen

Sosiaalinen innostaminen on pedagoginen liike, jonka avulla pyritään saamaan ihmiset aktiivisesti osallistumaan oman elämänsä ja yhteisöjensä rakentamiseen. Sosiokulttuurinen innostaminen sekä toimintana, että käsitteenä on syntynyt toisen maailman sodan aikaan Ranskassa. Yleisin näkemys innostamisen ja sosiaalipedagogiikan suhteesta on innostamisen ammatillinen toiminta, jonka tiedeperustan juuret ovat sosiaalipedagogiikassa. (Hämäläinen & Kurki 1997.) Nivala & Ryyänen (2019) kertovat sosiaalisen innostamisen avulla pyrittävän rakentamaan ihmisten oman osallisuuden avulla solidaarisuuden arvoja kunnioittavan ja kasvatavan sekä tiedostavan yhteiskunnan. Sosiaalista innostamista voidaan soveltaa kaikilla erilaisilla elämänaloilla. Innostamisen keskeisiä käsitteitä ovat osallisuus, yhteisöllisyys, dialogisuus, eräänlainen luovuus sekä sitoutuminen toimintaan.

Sosiaalisella innostamisella katsotaan olevan kaksi päätavoitetta. Ensimmäistä tavoitetta voidaan kuvailla toimintana, jonka avulla herätetään henkiin elämää siellä, missä sitä ei ole. Toiminnalla tuetaan aloitteellisuutta, omaa toimijuutta, itsenäistä toimintaa sekä vastuuntuntoa. Toisena tavoitteena voidaan kuvailla toimintaa, joka tukee ja saa liikkeelle niitä kykyjä, jotka ovat jo olemassa. Sosiokulttuurisella innostamisella herätellään, vahvistetaan ja koordinoidaan yksilöiden ja ryhmien kykyjä ja voimia. Innostamisella vahvistetaan myös heidän osallistumistaan sosiaaliseen, kasvatukselliseen ja kulttuuriseen toimintaan. (Hämäläinen & Kurki 1997.)

Caride (1992) määrittelee sosiaalikultuurisen innostamisen olevan toimintojen kokonaisuus sekä itse se toiminta, joka käytännössä saa aikaan projektit ja niiden kehittämisen. Projektien tavoite on vahvistaa niitä hyödyllisiä muutoksia, jotka parantavat elämänlaatua ja saavat aikaan oman elämän muokkaantumista ja rakentumista. Näillä projekteilla ja kehittämistyöllä tavoitellaan yksilöiden ja yhteisöjen osallistamista sekä sosiokulttuurista integraatiota yhteisöllisyyttä hyödyntäen. (Kurki, Kurki-Suutarinen, Taruvuori 2010, 161.)

4.4 Ratkaisukeskeisyys

Ratkaisukeskeisyyden juuret ovat sosiaalisessa konstruktionismissa, systeemiteoriassa ja perheterapiassa. Ratkaisukeskeisyys on vuorovaikutuksen keino, jonka avulla ollaan vuorovaikutussuhteessa toisten ihmisen kanssa. Se voidaan nähdä kaikenkattavana toimintamallina, tapana toimia, ajatella ja elää maailmassa. Ratkaisukeskeisyydessä keskitytään ratkaisuihin, ongelmakeskeisyyden sijasta. Siinä tunnistetaan ongelmat, mutta ne nimetään tavoitteiksi ja mietitään keinoja niiden saavuttamiseksi. Ratkaisukeskeisyydelle tärkeää on ne pienet teot, joita tehdään matkalla kohti tavoitetta. Keskeistä on niiden poikkeuksien tunnistaminen ja vahvistaminen, jolloin ongelmia ei lainkaan esiintynyt. Ratkaisukeskeisyyttä käytettäessä ohjaajan on käytettävä ajattelutaitojaan ja pystyttävä reflektiivisyyteen. Ratkaisut eivät välttämättä ole selvästi kytkeytyneenä ongelmaan. Perinteisessä sosiaalialantyössä työntekijän oletetaan tietävän enemmän kuin asiakas siitä, mikä ratkaisu on paras ja asiakkaalle hyväksi. Ratkaisukeskeisyydessä lähdetään eri asetelmasta. Siinä lähtökohtana ovat asiakkaan omat voimavarat ja hyvät ominaisuudet, joiden avulla asiakkaita autetaan löytämään itse omat ratkaisunsa. Ratkaisukeskeisyydessä korostuu asiakkaan oma asiantuntemus omasta elämästään, asiakaslähtöisyys sekä hyvä yhteistyö. Ratkaisukeskeisyyden asiantuntijalta odotetaan sellaisten kysymysten esittämistä, joiden avulla asiakkaalla on mahdollista löytää välineitä ratkaisu tekemiseen hyödyntäen omia voimavarojaan. (Furman & Ahola 1993.)

Pennanen (2012) tutkimuksessaan kertoo ratkaisukeskeinen ohjauksen perustuvan asiakaskeskeisyyteen ja positiiviseen ajatteluun korostaen yksilön omia voimavaroja ja mahdollisuuksia ratkaista ongelmia. Tutkimuksessaan hän toteaa, ettei ohjaus ei ole vain neuvontaa vaan se pitää sisällään useita merkityksiä. Ratkaisukeskeisyys edistää asiakkaan valintoja, tukee ja rohkaisee asiakasta hahmottamaan elämässään olevia ongelmia ja ennen kaikkea löytämään niihin ratkaisuja. Ratkaisukeskeisessä työskentelymallissa ongelmia lähestytään pyrkimällä muuttamaan ohjattavan käyttäytymistä. Ohjattavalle annetaan myös keinoja oppia ajattelemaan ja tuntemaan eri tavalla.

Ratkaisukeskeiseen työotteeseen kuuluu luottamuksellinen ja avoin, aito ja läsnä oleva vuorovaikutus. Työotteessa korostuu rauhallinen kuunteleminen ja kaikkien osallistujien tasapuolinen arvostus ja kunnioitus. (Hirvihuhta & Litovaara 2003.) Ratkaisukeskeinen työtapa on myönteinen tapa kohdata erilaisia ihmisiä ja heidän elämänsä haasteita ja pulmatilanteita. (Ratkes 2022). Työote sopii hyvin ongelmien hallintaan, muutosten käsittelyyn ja muihin monimutkaisiin tilanteisiin, joihin toivotaan löytyvän ratkaisuja hyödyntäen jo olemassa olevia vahvuuksia. Ratkaisukeskeisessä työotteessa huomio kiinnitetään siihen, mikä toimii elämässä jo nyt hyvin ja mitä halutaan ongelmien sijaan. Muutokseen pyritään positiivisin keinoin vahvistaen asiakkaan vahvuuksia. Myönteisten tunteiden tukeminen ratkaisukeskeisin keinoin vahvistaa hyvinvointia ja innostusta. (Kiiski 2022.) Työmenetelmät valitaan työotteeseen sopiviksi, ratkaisukeskeisyyttä voidaan yhdistää erilaisiin menetelmiin. Ratkaisukeskeisten menetelmien avulla tuodaan näkyväksi tavoitteet ja polut kohti parempaa tulevaisuutta. Ratkaisukeskeiset menetelmät auttavat hahmottamaan tämänhetkistä tilaa sekä myös tulevaisuuden haaveita. (Ratkes 2022.)

4.5 Tyhjänpään metodi ja ei-tietämisen tila

Tyhjänpään metodilla tarkoitetaan sitä, että työntekijä luopuu omista ennakkolettamuksistaan sekä tulkinnoistaan ja pystyy kohtaamaan asiakkaan avoimesti.

Metodin mukaisesti työntekijä on utelias, aidosti kiinnostunut ja kyselee asiakkaalta sujuvasti ja on myös kiinnostunut kuulemaan mitä asiakkaalla on sanottavana. Ei-tietämisen menetelmän mukaisesti asiakas kohdataan oman elämänsä asiantuntijana. Menetelmän ydinajatuksena on, että asiakasta tuetaan löytämään vastaukset omasta itsestään hyödyntäen omia vahvuuksiaan. Työntekijä voi menetelmän kautta olla tapaamisessa luontevan rento ja hyvin läsnä oleva. Ratkaisukeskeisyyden mukaisesti työntekijän ei oleteta tietävän ratkaisuja asiakkaan ongelmiin, joten hän voi olla luova ja avoin uusille mahdollisuuksille. Ei-tietämisen käsitteen on lanseerannut Harlene Anderson. (Huotari & Tamski 2010, 65–66.)

4.6 Ratkaisukeskeiset kysymykset

Avoimia kysymyksiä käytetään selvittäessä asiakkaan ajatuksia, asenteita ja havaintoja itsestään ja omasta elämästään. Avoimet kysymykset kertovat työntekijän kunnioituksesta asiakasta kohtaan sekä vahvistavat asiakkaan itsemääräämisoikeutta. (De Jong & Berg 2013, 36.) Ratkaisukeskeisiä kysymyksiä muodostettaessa hyviä avoimia kysymys sanoja ovat: Miten? Mikä? Mistä tai Millainen? Sen sijaan ratkaisukeskeisissä menetelmässä ei käytetä miksi- kysymystä, koska se johtaa helposti menneisyyden analysointiin. (De Jong & Berg 2013, 33.)

Poikkeuskysymyksissä käsitellään asioita menneisyydestä aikana, jolloin ongelmia ei ollut tai ne olivat pienempi. Poikkeuksen löytyessä paneudutaan siihen kysymällä yksityiskohtia. Soveltuvia poikkeuskysymyksiä ovat esimerkiksi: Missä tilanteessa ongelma ei ole läsnä? Missä tilanteessa ongelma on pienempi? Millä tavalla sait aikaan, että ongelma oli pienempi? (De Jong & Berg 2013, 106–108.) Ihmekysymys vie ajattelun selkeästi tulevaisuuteen ja antaa vapauden ajatella mitä tahansa toivottua muutosta elämässä. Ihmekysymys johtaa aikaan, jolloin ongelmat ovat taakse jäänyttä elämää. Se suuntaa huomion pois nykyhetkestä ja menneisyydestä kohti parempaa tulevaisuutta. Ihmekysymyksen voi esittää näin: Kuvittele, että eräänä aamuna on tapahtunut ihme ja ongelmasi on ratkennut. Mistä tiedät sen? Mikä on toisin? (De Jong & Berg 2013, 89.)

5 ELÄINAVUSTEINEN INTERVENTIO

Eläinavusteiseen interventioon osallistuu ihmisen ohella toimintaan ja menetelmään soveltuva koulutettu eläin tai eläimet. Interventiossa mukana olevien eläimien tulee olla tottuneita toimimaan vieraiden ihmisten seurassa vaihtuvissa ympäristöissä. Eläinavusteista toimintaa ohjaavan ammattilaisen pohjakoulutus antaa taidon kohdata asiakkaat ja luo ymmärrystä ihmisten tarpeista ja kohtelusta. Laadukkaan eläinavusteisen toiminnan edellytys on vahva kokemus eläimistä ja eläinavusteisen alan täydennyskoulutus. Syvä asiantuntijuus eläimistä antaa hyvän tarkoituksenmukaisen tietopohjan eläinavusteisen toiminnan toteuttamiselle. (Hautamäki, Ramadan & Vilhunen 2021.)

5.1 Eläinavusteisen intervention käsitteet

Eläinavusteisiin interventioihin liittyvät käsitteet määrittävät toiminnan eläinavusteisuuden kentällä. Alan kansainväliset kattojärjestöt ovat luoneet jaottelun eläinavusteiset interventiot toiminnan mukaisesti. AAT eli eläinavusteinen terapiatoiminta on suunnitelmallista, päämääräorientoitunutta ja strukturoitua toimintaa, jonka toteuttaja on terveydenhuollon ammattihenkilö. Eläinavusteiseen toimintaan (AAA) voidaan lukea ammatillisen eläinavusteisen toiminnan lisäksi myös vapaaehtoisten eläinharrastajien toteuttamaa toimintaa ilman suurempia tavoitteita. Ammattimaisesti eläinavusteista toimintaa voidaan tarjota terveydenhuollon, sosiaalitoimen tai pedagogiikan ammattilaisen toimesta. Ammatillinen toiminta on tavoitteellista ja suunnitelmallista vuorovaikutusta. Toiminta toteutetaan ohjaajan ja eläimen tiiminä pyrkien tukemaan yksilön tai yhteisön fyysistä, kognitiivista ja sosiaalista toimintakykyä sekä vahvistamaan tunnetaitoja. Ammatista eläinavusteista toimintaa voi tuottaa sosiaali-, tai terveydenhoidon ammattilainen. Koulumaailmassa eläinavusteista toimintaa voidaan myös käyttää opetuksen ja kasvatuksen apuna edistämään tiedollisia valmiuksia tai oppimista. Sitä kutsutaan termeillä Animal Assisted Pedagogy, AAP tai Animal-Assisted Education, AAE. Eläinavusteisuuden muina työmuotona voidaan katsoa olevan

eläinavusteinen sosiaalityö (Animal Assisted Social Work, AASW) sekä eläinavusteinen valmennus (Animal Assisted Coaching, AAC). Näissä tapauksissa eläin voi olla mukana haastavissa asiakaskohtaamisissa. (Kahilaniemi 2016.)

Taulukko 3. Eläinavusteisen intervention käsitteet. (Hautamäki ym. 2021.)

	Ammatillinen eläinavusteinen työ	Muu ammatillinen eläinavusteinen työ	Vapaaehtoinen eläinavusteinen toiminta
Eläimen ohjaaja	Eläimen ohjaaja on sosiaali-, terveys- tai kasvatustalon ammattilainen. Ohjaajalla on tarvittava tietotaito ja/tai eläinavusteisen alan täydennyskoulutus.	Eläimen ohjaaja on omaan alansa ammattilainen. Ohjaajalla on tarvittava tietotaito ja/tai eläinavusteisen alan täydennyskoulutus.	Eläimen ohjaaja on vapaaehtoinen. Ohjaajalla on koulutus eläinavusteisen toiminnan ohjaamisesta.
Toimintaympäristö	Sosiaaliala, kuntoutus ja terveydenhoito, sekä opetus- ja kasvatustyö.	Hyvinvointipalvelut, työnohjaus, koulutus ja muut palvelut.	Vierailut monissa eri ympäristöissä virkistystarkoituksessa.
Tavoitteellisuus	Selvästi suunnitelmallista ja päämääräorientoitunutta toimintaa. Toiminta pohjautuu tarkkoihin tavoitteisiin, jotka dokumentoidaan ja arvioidaan.	Suunnitelmallista ja päämääräorientoitunutta toimintaa. Toiminta pohjautuu tarkkoihin tavoitteisiin, jotka dokumentoidaan ja arvioidaan.	Toiminnassa tehdään vierailuja asiakkaiden luona. Voi sisältää tavoitteellisia elementtejä.
Kansainvälinen määritelmä ja lyhenne	Animal-Assisted Therapy AAT, Animal-Assisted Pedagogy, AAP, Animal-Assisted Education AAE, Animal-Assisted Social Work AASW	Animal Assisted Coaching AAC	Animal-Assisted Activity AAA

5.2 Ammatillinen eläinavusteinen toiminta

Ammatillinen eläinavusteinen toiminta on strukturoitua ja suunnitelmallista työtä. Siinä hyödynnetään eläinavusteisia menetelmiä, joissa hyödynnetään ihmisen ja eläimen välistä vuorovaikutusta. Interventio on aina hyvin etukäteen tilannekohtaisesti suunniteltu ja koko projekti dokumentoitu. Viitekehyksenä eläinavusteisessa työssä voidaan käyttää erilaisia terapeuttisia tai kasvatuksellisia teoriaan pohjautuvia menetelmiä. Yhteisöllistä toimintaa asiakkaan henkilökohtaisen kasvun ja ryhmäprosessin tukena käyttävä sosiaalipedagogiikka toimii hyvin eläinavusteisen intervention viitekehyksenä. Valittu viitekehys määrittelee sen,

miten eläinavusteisia menetelmiä sovelletaan osana ammatillista eläinavusteista työtä. (Hautamäki ym. 2021.)

Setälä (2019) tarkasteli tutkimuksessaan eläinavusteisuuden laajempaa hyödyntämistä ja totesi sillä voivan saada aikaan niin toimivaa ennaltaehkäisevää työtä kuin tehokkaampaa korjaavaakin työtä. Tutkimuksessa tuli ilmi tutkimusasetelmien ja menetelmien olevan moninaisia ja vaihtelevia, mutta eläimen merkittävän roolin olevan kaikessa tekemisessä motivaation kasvattaja sekä läsnäolollaan rauhoittava ja stressiä lievittävä. Toimivan motivaattorin tärkeä rooli nousi tutkimuksessa esiin puhuttaessa haavoittuvassa asemassa olevista henkilöistä ja heidän auttamisestaan, sekä ennen kaikkea voimaantumisesta itsensä auttamiseen ja oman hyvinvointinsa eteen työskentelyyn. Hautamäki ja muut (2021) toteavat hyvän eläinavusteinen intervention muodostuvan kokonaisuudesta, jolloin ohjaaja, osallistujat ja eläimet muodostavat tilanteen, jossa kaikilla on tasa-arvoinen asema. Ratkaisukeskeisen työotteen luottamuksellinen ja avoin vuorovaikutus sekä kaikkien osallistujien tasapuolinen arvostus ja kunnioitus edesauttavat toimivan ryhmän muodostumista. (Ratkes. 2022). Ohjaaja tekee ryhmätilanteesta arvion ja sen perusteella valitsee minkälaiset tehtävät ja toiminnat ovat toimivia osallistujille erilaisissa tilanteissa. Eläimen läsnäoloon interventiotilanteissa voidaan liittää monenlaisia merkityksellisiä toimintoja. Tällaisia ovat esimerkiksi fyysisen kontaktin vahvistaminen silittämällä tai halaamalla eläintä tai katsekontaktin vahvistaminen asiakkaan ja eläimen välillä. Osallistujien kanssa voi myös mallintamalla käydä läpi vuorovaikutustilanteita sekä tunnistaa eläinten tunteiden ilmaisemista ihmisten vastaaviin reaktioihin. Eläinten koulutus ja eläimen kanssa vapaamuotoisesti leikkiminen tai pelaaminen ovat myös toimivia intervention keinoja. Yksi tapa orientoitua interventioon vuorovaikuttamisen muodon määrittäminen vapaasti eli eläin saa toimia ja ottaa kontaktia spontaanisti osallistujien kanssa. (Hautamäki ym. 2021.)

6 ELÄINAVUSTEINEN INTERVENTIO VAASAN VANKILASSA

Tämän opinnäytetyön tuotos oli eläinavusteisen intervention järjestäminen Vaasan vankilassa. Toteutuksen tarkoituksena oli tuoda esille vankien omakohtaisia ajatuksia ja eläinavusteisen toiminnan vaikuttavuudesta heidän hyvinvoinnilleen. Vankien ajatuksia kerättiin systemaattisesti opinnäytetyön toiminnallisen osuuden aikana havainnoimalla ja keskustellen. Käytännön toiminnan myötä päästiin todentamaan toiminnan järjestämisen mahdollisuudet suljetun vankilan olosuhteissa ja miettimään niiden myötä syntyneitä kehitysideoita.

Opinnäytetyön toimintasuunnitelmassa oli kolme tapaamista Majakka-osaston vankien kanssa. Toimintaa varten suunniteltiin erilaisia teoreettiseen viitekehykseen soveltuvia menetelmiä tehtäväksi eläinavusteisen toiminnan ohella. Suunnitelmaan kuului myös yksi tapaaminen eristysosaston vankien kanssa sekä yksilötapaaminen yhden rangaistusvangin kanssa. Jokainen toimintakerta oli kokonaisuus, joka muodostui kolmesta eri elementistä. Se sisälsi eläinavusteisen toimintatehtävän, harjoitusmenetelmätehtävän sekä jokainen tapaaminen päätettiin rauhoittumiseen ja rentoutumiseen eläinten ja musiikin parissa. Näiden lisäksi jokaiselle tapaamiselle oli jätetty aikaa myös vapaalle keskustelulle sekä ajan viettämiselle eläinten kanssa. Mukana tapaamisilla oli vaihtelevasti siperiankissat Miska, Nasta ja Vilma tai koiratiimistä saksanpaimenkoira Kerttu tai australianpaimenkoirat Qumma ja Myy. Kahdesti toiminnassa oli mukana sekaparina Kerttu ja Nasta.

Vangit osallistuivat mielellään toimintaan ja he toivat ilmi tapaamisissa, kuinka odotettua toiminta oli. He kertoivat pohtineensa etukäteen, millaisesta toiminnasta oli kyse. Sana oli kiirinyt vankilassa aikaisemmista eläinavusteisista toimitatuokioista ja siksi monet olivat kiinnostuneita pääsemään mukaan toimintaan. Vangeille kerrottiin opinnäytetyön tarkoituksesta ja eläinavusteisesta toiminnasta yleisesti.

Heitä kannustettiin olemaan avoimia ja kertomaan ajatuksistaan ja tunteistaan,

jotta saadaan kerättyä tarvittavaa tietoa toiminnasta opinnäytetyöhön. Vangeille korostettiin ohjaajan vaitiolovelvollisuutta sekä toimintaan osallistumisen vapaaehtoisuutta. Jokainen vanki osallistui anonyymisti eikä häntä voida opinnäytetyöstä tunnistaa. Ennen toimintaan osallistumista jokainen vanki allekirjoitti kirjallisen suostumuksen eläinavusteiseen toimintaan osallistumisesta.

6.1 Ratkaisukeskeistä tunnetyöskentelyä

Tunnekortit olivat hyvin hyödynnettävissä eläinavusteisessa toiminnassa ja osoitivat toimivuutensa. Tutustumisvaiheessa vangit saivat valita omaa itseään kuvaavan kortin tulkitsemaan omaa tunnetta ja odotuksia eläinavusteisesta toiminnasta. Tunnekortit olivat oivallinen työväline tutustumisvaiheessa käytettäväksi ”fiilismittarina”. Tukiliiton Mahti-tunnekortit ovat eläinaiheisia ja korteissa susi ilmaisee eleillään ja olemuksellaan tunteita. Ryhmätilanteessa kortin valinta vapautti tunnelmaa ja toimi oman tunteen ilmaisun, nimeämisen ja sanoittamisen tukena. (Tukiliitto 2022.) Tapaamisten toisena tunnekortti menetelmänä oli voimaeläinkortit yhdistettynä ratkaisukeskeisiin kysymyksiin. Tietokirjailija Maaretta Tukiaisen ja graafisen suunnittelijan Markus Freyn Pohjolan voimaeläin kortit ovat uudelleentulkinta muinaisten suomalaisten eläimiin liittyvistä uskomuksista. Mystinen, voimaa henkivä grafiikka oli visuaalisesti mielenkiintoa herättävä. Korteissa oli voimaeläimen nimi, kyseisen eläimen voima ja minämuodossa oleva voimause. Korttien avulla voitiin tutkia omaa itseään tietyssä elämäntilanteessa. (Pohjolan voimaeläimet 2022.) Kuvakorttien käyttäminen eläinavusteisessa toiminnassa yhdisti luontevasti symbolisen kuvakielen käytön sanalliseen vuorovaikutukseen. Kuvakorttien avustuksella oli mahdollista tuottaa ja ilmaista jotain itselle merkityksellistä, mikä ei välttämättä nouse esiin rationaalisen mielen avulla. Kuvakorttien käytössä hyödylliseksi on osoittautunut valinnan merkitys, kun katseltavaksi on tarjolla yhtä aikaa paljon erilaisia kuvia ja niistä tulee valita itselle merkityksellisin kortti. (Halkola 2019.)

Tunnekorttitehtävän aluksi lähdettiin kartoittamaan, miten vangit kokevat tämänhetkisen elämäntilanteensa. He valitsivat rauhassa kortin itselleen. Tämän jälkeen käytiin kierros, jossa jokainen kertoi vuorollaan, miksi valitsi kyseisen voimaeläimen ja miten kokee sen liittyvän sen hetkiseen elämäntilanteeseensa. Päästöksemme syvemmälle valittuun voimalauseeseen, jokaiselle esitettiin ratkaisukeksiä avoimia kysymyksiä, ja mikäli tilanteeseen sopi, käytettiin myös poikkeuskysymystä tai ihmekysymystä. Seuraavaksi käytiin läpi edeltävä elämän tilanne ennen vankilaan joutumista, sekä tilanne vankilasta vapautumisen jälkeen. Tulevaisuutta pohdittiin pidempään ja mietittiin myös omia vahvuuksia ja keinoja, miten heidän toivomansa tulevaisuus olisi mahdollista toteuttaa.

6.2 Osallisuuden ja sosiaalisen kyvykkyyden vahvistaminen

Opinnäytetyötä tehtäessä hyödynnettiin AART-menetelmää sosiaalisen kyvykkyyden vahvistamiseksi. AART-adapted aggression replacement training harjoitusmenetelmä on ART menetelmästä modifioitu pohjoismainen versio. Ryhmämuotoinen interventio Aggression Replacement Training -menetelmä (ART) on kehitetty Yhdysvalloissa 1980-luvulla ja sitä voidaan käyttää nuorten tai aikuisten kanssa. Perusajatuksena tällä monikanavaisella AART menetelmällä on se, että aggressiivisesti käyttäytyvällä henkilöllä on toisiinsa liittyviä tunnehallinnan tai turhautumisen siedon taito puutteita sosiaaliskognitiivisten ongelmien lisäksi. AART menetelmistä löytyy apua, kun henkilön käyttäytyminen on epäsosiaalista, ja näyttäyty liiallisena vetäytymisellä tai aggressiivisuutena muita kohtaan. (Suomen ART 2022.) Menetelmässä on selkeä oppimisteoreettinen tausta ja AART-menetelmässä puhutaankin kolmesta menetelmän osa-alueesta: vihanhallinta, sosiaaliset taidot ja moraalinen perustelu. Kantava vahvuus menetelmällä on sen ryhmämuotoisuus. Pedagogisena toimintamallina tämän voi katsoa edustavan yhteistoiminnallista oppimista. AART-interventioissa liitetään omaan elämään soveltuvaksi sosiaalisia, vihanhallinnan ja moraalisen ajattelun taitoja. Toiminnalla saadaan väli-töntä palautetta rakentavan käyttäytymisen eduista ja hyödyistä. (Suomen ART 2022.)

AART toiminnan osuudessa käytiin läpi tunteita verraten ihmisten ja eläinten tunnereaktioita. Kissojen tunteiden tulkinta on hankalampaa, eivätkä koiratkaan koe kaikkein monimutkaisempia tunteita, kuten häpeää, pahansuopuutta tai halveksuntaa. Eläimillä on kuitenkin samat perustunteet kuin ihmisellä: pelko, ahdistus, suru, ilo ja helpotus. Tunteita pilkottiin tehtävässä osiin ja tarkasteltiin osio kerrallaan peilaten kissan ja koiran tunteiden ilmaisemiseen. Tehtävässä tarkasteltiin lähemmin vihan tunnetta ja pyrittiin tunnistamaan vihan laukaisijat, vihjeet ja rauhoittajat sekä taustatekijät, verraten omia vihan tuntemuksia eläimissä näkyviin merkkeihin. Lopuksi käytiin läpi tarkemmin rauhoittajia sekä keinoja itsensä rauhoittamiseen ja kykyä ajatella seurauksia. Toiminnassa tulkittiin myös paikalla olevien kissojen olemusta ja tunnistettiin niiden eleitä ja mielialaa. Sosiaalisia taitoja käytiin läpi peilaten niitä vankila yhteisön arkeen. Pyrkimyksenä oli löytää hyviä esimerkkejä, joissa tulivat ilmi kuunteleminen, kehuminen, avunpyytäminen, anteeksi pyytäminen, omien oikeuksien puolustaminen ja ryhmäpaineen sietäminen.

Osallistavia menetelmiä voidaan käyttää ohjaajan työkaluna tai ryhmän työvälineenä heidän toimiessaan kohti yhteisiä tavoitteita. Menetelmää käytettäessä kaikilla on halutessaan mahdollisuus osallistua toimintaan. Eri rooleissa toimijoiden toiminta on rikkaampaa ja yhteisten tavoitteiden saavuttaminen helpompaa. Osallistavilla menetelmillä pyritään nostattamaan ryhmän energiatasoja sekä luomaan myönteistä innostavaa ilmapiiriä. Erilaisilla osallistavilla menetelmillä halutaan antaa jokaiselle mahdollisuus osallistua ja ilmaisemaan itseään sekä toimimalla, että puhumalla. Osallistavassa toiminnassa perustellaan toiminta tarkasti, miksi käytetään ja miksi hyödynnetään jotain tiettyä menetelmää. (Taipale 2005.) Osallistavana tehtävänä toisella tapaamiskerralla oli koiran ohjaus. Aluksi jaettiin roolit osallistujien keskuudesta. Tarvittiin toimijoiksi koiran ohjaaja sekä koirakon liikkeen ohjaaja. Muille osallistujille jaettiin tarkkailijoiden roolit. Yksi tarkkailijoista tarkkaili koiran ohjaajaa, yksi liikkeen ohjaajaa, yksi koiraa ja yksi toiminnan kokonaisuutta. Liikkeiksi oli valittu koiran perustottelevaisuus koulutuksesta neljä

liikettä. Liikkeen ohjaajalla oli tulostettuna ohjeet sekä liikkeen suorittamiseksi, että koko toiminnan ohjaamiseksi. Liikkeen ohjaaja kertoi koiran ohjaajalle, mitä tulee tehdä, auttoi ja opasti liikkeissä. Kun kaikki neljä tottelevaisuus liikettä oli tehty, käytiin läpi yhdessä koko toiminta. Tarkkailijat kertoivat havainnoistaan ja mietittiin yhdessä, mikä meni hyvin, miten yhteistyö toimi ja mitä voisi parantaa. Keskustelun jälkeen vaihdettiin rooleja ja tehtiin harjoitus uudestaan. Toiminnan jälkeen analysoitiin tilannetta uudestaan ja saatiin luotua hyvää keskustelua.

Australianpaimenkoira Qumman kanssa toiminta oli aktiivista ja koko ryhmän kanssa päästiin kokeilemaan koiran ohjaamista. Harjoitteen myötä vahvistettiin yhteistyön merkitystä ja koettiin onnistumisen tunnetta. Tehtävän myötä keskusteluissa nousi esiin ryhmätoiminnan vahvuus ja toiminnan kehittäminen. Harjoituksen toistaminen keskustelun jälkeen tuotti edellistä paremman onnistumisen ja päästiin pohtimaan ohjeistuksen noudattamisen tärkeyttä, kykyä vastaanottaa ohjausta ja kehittymistä. Opinnäytetyö nosti selkeästi esille eläinavusteisen toiminnan vahvuutena yhteisön kanssa osallisuuden. Myös yhteisöllisyyden vahvistaminen yhteisen tekemisen kautta sekä hyvät ryhmäkeskustelut nousivat opinnäytetyön myötä esille. Koiranpennun mukana oleminen eläinavusteisessa toiminnassa merkitsi vangeille paljon ja toi vastuuta. Mukana ollut Myy oli vasta 3 kuukauden ikäinen, herkässä vaiheessa oleva pentu. Vankeja vastuutettiin tuottamaan pennulle hyvä ja vahvistava kokemus vankilassa käynnistä. Vangit suhtautuivat tehtävään vakavasti ja tekivät hyvää luodakseen pennulle hyvän ja opettavaisen kokemuksen.

6.3 Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä

Koiran kanssa eläinavusteisessa toiminnassa voidaan käyttää vaihtelevia menetelmiä. Koiran kanssa toteutettavia harjoitteita voi keksiä itseä, mutta on muistettava korostaa kaikessa toiminnassa positiivisuutta, jotta toiminta on mielekästä kaikille osapuolille. Erilaisia apuvälineitä ja tarvikkeita on mahdollista sisällyttää koiraavusteiseen työskentelyyn monipuolisesti. (Kahilaniemi 2016, 37). Apuvälineisiin

lukeutuvat esimerkiksi erilaiset älypelit, jotka soveltuvat hyvin koira-avusteiseen toimintaan. Älypeleissä koira keskittyessään rauhoittuu ja pääsee harjoittamaan ongelmanratkaisukykyään ja käyttämään hajuaistiaan. Vangeille koirien älypelit olivat uusi tuttavuus ja he pääsivät kokeilemaan ensimmäistä kertaa koiran kanssa älypelin pelaamista itsenäisesti ohjaten koira alusta loppuun asti. Koiran työskennellessä havainnoitiin koiran keskittymiskykyä.

Aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriöt ovat vankilassa yleisiä, ja siksi opinnäytetyön yhdeksi menetelmäksi valittiin neuropsykiatriseen valmennukseen modifioitu elämäntilanteen selvittämisen ympyrä. Menetelmä soveltui hyvin eläinavusteiseen toimintaan menetelmäksi ratkaisu-, ja voimavarakeskeisyyden vuoksi, niin yksilö kuin ryhmäohjaustilanteeseen. Ohjaajan tehtävänä toimintatilanteessa oli tuoda esille osallistujien vahvuuksia sekä arjessa selviytymisen keinoja. Tärkeää oli kiinnittää huomiota tulevaisuuteen ja elämäntilanteen muutokseen johtaviin mahdollisuuksiin, joita osallistujat nostivat esille omasta elämästään. Ohjaajan tehtävänä oli auttaa osallistujia löytämään ratkaisuja vahvistaen heidän omia vahvuuksiaan ja samalla luoda positiivista uskoa paremmasta tulevaisuudesta. Ohjaajan tuli luottaa sisäiseen vahvuuteen sekä siihen, että tilanteessa osallistuja ovat oman elämänsä asiantuntija. Menetelmä on kehitetty Kaste-ohjelmaan kuuluneessa Virtaa vielä Virta II - hankkeessa vuosien 2014 - 2016 välillä. Esy-menetelmä kytkeytyy taustafilosofialtaan holistisen ihmiskäsitykseen, jossa ihminen nähdään kokonaisuutena. Kokonaisuus rakentuu kolmesta toisistaan palautumattomista osista: tajunnallisuudesta, kehollisuudesta ja situationaalisuudesta. (Hankosalo 2016.) Ryhmätilanteessa vangit merkitsivät omaan ympyrään oman tilanteensa jokaiseen sarakkeeseen. Sen jälkeen lähdettiin käymään vuorotellen läpi ympyrää aloittaen pienimmän pistemäärän saaneesta sarakkeesta. Keskusteltiin erilaisista mahdollisuuksista ja ratkaisuista, jotka nostaisivat tämän sarakkeen pisteytystä. Seuraavaksi katsottiin suurimman pistemäärän saraketta mieltien keinoja ja vahvuuksia mitä on tehty ja tarvittu, että tämä elämänosa on hyvällä tasolla. Lopuksi nostettiin esille vielä yksi sarake, jonka osallistujat kokivat itselleen tärkeäksi.

6.4 Vuorovaikutusharjoitus koiran ja kissan kanssa

Useat tutkimusten ovat todenneet ihmisen ja lemmikin välisen suhteen ja vuorovaikutuksen edistävän terveyttä usealla eri tavalla. Eläimen läsnäolosta on kuitenkin hyötyä lyhyemmissäkin jaksoissa, koiralta saa läheisyyttä ja kosketusta, mikä jo itsessään vähentää yksinäisyyden tunnetta. Koirasta saa myös tukea muiden ihmisten kohtaamiseen ja kanssakäyminen helpottuu. Koira pystyy pelkällä läsnäolollaan lievittämään surua ja pahaa oloa, usein masennustakin. Koiran kanssa puuhastelu lisää vuorovaikutuksen syvyyttä ja tuo iloa ja onnistumisen tunteita. Koira onkin selvästi yleisimmin käytetty terapiaeläin. Koiran erityislaatuista suhdetta ihmiseen ja sen kykyä kommunikoida käytetään hyväksi eläinavusteisessa toiminnassa ja terapiassa. (Kinnunen & Nikkari 2017.)

Kun mukana tapaamisessa oli kissa ja koira, vangit pääsivät havainnoimaan kissan ja koiran elekieltä ja etsimään eroavaisuuksia. Koirille silmiin tuijottaminen voi merkitä haastetta tai jopa uhkaa, itsevarmuutta tai henkistä yliotetta. Paimenkoirille tyypillistä on käyttää tuijotusta paimennuksessa hallinnan ja kontrollin välineenä. (Koirakoulu koirankuje 2018.) Katsekontakti ei kuitenkaan ole sama asia kuin tuijotus. Opetettu katsekontakti ilmaisee luottamusta ja hallintaa ihmisen ja koiran välillä. Koira ottaa katsellaan kontaktia omistajaan silloinkin, kun haluaa olla yhteistyössä ja ilmaisee siten halukkuuttaan viestiä omistajan kanssa. (Koirakoulu koirankuje 2018). Mukana ollut koira oli opetettu ottamaan katsekontaktin, joten vangit pääsivät kokeilemaan katsekontaktin ottamista käytännössä ja havainnoimaan sen vaikutusta koiraan.

Kissan kanssa oli mahdollista tehdä tieteelliseen tutkimukseen perustava kokeilu. Brittiläisten Sussexin ja Portsmouthin yliopistojen tutkijat ovat tehneet tutkimusta kissojen käyttäytymisestä ja kommunikoinnista ihmisten kanssa. Eläinten käyttäytymistieteen professori McCombin on osana tutkimusta tarkastellut, miten kissa reagoi, kun ihminen siristää silmiään ja sulkee ne sen jälkeen pariksi sekunniksi.

Samaisessa tutkimuksessa väitöskirjatutkija Huphrey toteaa, mikäli kissa saadaan tekemään samoin, se on eräänlaista kommunikaatiota ja keskustelua kissan ja ihmisen välillä. Kissojen sosiokognitiivisissa taidoissa on vielä paljon tuntematonta ja ihmisillä onkin vielä paljon opittavaa kissojen tavassa tulkita erilaisia tilanteita. (Humphrey, Proops, Forman, Spooner & McComb 2020.) Katsekontaktin saaminen osoittautui hankalaksi, mutta sen onnistuessa tuloksista päästiin heti keskustelemaan. Vangit olivat yllättyneitä kuinka seurallisia kissat ovat ja kuinka niidenkin kanssa pystyy kommunikoimaan.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tekemisen myötä vangit saivat äänensä kuuluviin ja pääsivät kertomaan mielipiteensä eläinavusteisen toiminnan vaikutuksesta omaan hyvinvointiinsa. Opinnäytetyön myötä esiin nousi eläinavusteisen toiminnan kiistattomat hyödyt vankien hyvinvoinnille. Eläinten läsnäolo lisäsi toiveikkuutta tulevaisuudesta luoden positiivisia odotuksia. Toimintaan soveltuvat menetelmien kautta vangit pystyivät sanoittamaan eläinten tuomia välittömiä vaikutuksia heidän hyvinvointiinsa. Eläinten läsnäolo toi välitöntä helpotusta ahdistukseen, toi iloa ja paransi mielialaa sekä nosti pintaan hyviä tunteita.

” Tunnen kuinka ahdistus alkoi helpottamaa heti kun saan olla eläinten kanssa. Eläimen kosketus rauhoittaa. Ihmeellistä!”

” Eläimet rauhoittavat kehoa ja mieltä, tunnen pitkästä aikaa iloa.”

” Eläimet auttavat todella paljon paniikki ja ahdistus häiriöön. On ollut jokaisen tapaamisen jälkeen hyvä ja rentoutunut olo.”

Eläinavusteisen toiminnan mielialaa nostattava vaikutus kantoi pitkään laitossarjessa. Näitä havaintoja vahvistivat myös vankilan erityisohjaajien tekemät huomiot. Heidän havaintojensa mukaan eläinavusteisen toiminnan hyöty ja vaikutus näkyivät parhaiten niissä vangeissa, joilla oli diagnosoitu vakava masennus. Vankien ilottomuus ja alakuloisuus vähentyivät eläinavusteisen toiminnan myötä ja nosti esiin toiveikkaita ajatuksia tulevaisuudesta. Vankilan erityisohjaajat olivat havainneet myös eläinavusteisen toiminnan vahvistavan yhteisöllisyyttä. Eristysohjaton vangit eivät ole keskenään paljon tekemisissä, mutta eläinavusteinen toiminta oli yhdistänyt heitä luoden yhteisöllisyyttä ja vahvistaen heidän keskinäisiä suhteitaan.

Eläinavusteisen intervention toimivuutta tukee myös se, että lähes jokaisella vangilla oli ollut itsellään lemmikki. Suurin osa vangeista kertoi olevansa enemmän koira-, kuin kissaihminen. Siitä huolimatta vangit olivat yhtä innoissaan kissoista

kuin koiristakin. Rotukissamaailma oli vangeille vieras ja he tutustuivat siihen mielellään, esittäen paljon kysymyksiä. Mukana olleet kissat olivat rodultaan Siperiankissoja, melko suurikokoisia, näyttävän näköisiä kissoja. Niiden ystävällinen ja avoin luonne toi vangeille aivan uudenlaisen kokemuksen kissoista. Kissojen kanssa päästiin todistamaan tilannetta, jolloin yksi kissoista ihastui yhteen vankiin ja heidän välilleen syntyi ainutlaatuinen yhteys. Heidän välinen suhde näkyi myös ulospäin ja asiasta syntyi hyvää pohdintaa. Eläimen antama avoin, ennakkoluuloton hyväksyntä ja valituksi tulemisen tunne toi mielihyvää ja hyvinolontunnetta.

”Olen aina luullut olevani koiraihminen, mutta luulen, että minusta on tullut nyt myös kissaihminen. Mä luulen, että oon ihastunut”

” Nämä kissat ovat luonteeltaan ihan erilaisia, kun mihin olen aikaisemmin tottunut. Nämä ovat niin ystävällisiä ja seurallisia. En tiennyt, että kissat voivat olla tällaisia”



Kuva 1. Siperiankissa Nasta

7.1 Eläinavusteinen toiminta vie ajatukset tulevaisuuteen

Opinnäytetyön myötä voidaan todeta eläinavusteisen toiminnan voimaannuttavan sekä vievän ajatukset hetkeksi pois vankilamaailmasta tuoden hengähdystauon vankilan arkielämästä. Eläimet tuovat vankilaan jotain, mitä etukäteen odottaa ja jotain mistä voidaan jälkikäteen puhua. Koirien mukana olon myötä keskustelu oli hyvin tulevaisuus orientoitunutta. Miettiessään tulevaisuutta vangit kuitenkin pystyivät huomioimaan oman elämänsä realiteetit. He tiedostivat, että omat asiat pitää olla kunnossa ennen eläimen hankkimista ja sen eteen on tehtävä töitä. Monet kertoivatkin vankilan päihdekuntoutusosaston olevan heille mahdollisuus aloittaa uudenlainen elämä, johon myös lemmikkieläin sopisi tulevaisuudessa. Eläimen hankkiminen on investointi sinällään, mutta sen ruokkimiseen ja eläinlääkärikuluihin pitää myös olla rahaa.

” Tässä iskee paha pentukuume. Olisihan se mahtava hankkia koira vapautumisen jälkeen. Mutta omat asiat pitää olla kunnossa. Sillä ei ole kuin minä pitämässä huolta.”

Eläimen omistamisen merkitystä omaan elämään vangit pohtivat myös paljon. Eläimet tuovat elämään sisältöä ja he totesivatkin, että usein eläimistä pidetään parempaa huolta kuin itsestään.

” Olen tässä miettinyt, että jos hankkisin koiran vapauduttuani. Jos se täyttäisi sen tyhjiön elämässä ja antaisi mun elämälle sisältöä. Olisi tekemistä ja ehkä pystyisi pysymään päihteistä erossa. Elämä koiran kanssa olisi varmasti hyväksi omalle terveydentalle, niin fyysiselle kuin psyykkiselle, jatkaisi ikään kuin tätä muutosta, joka on jo alkanut täällä päihdekuntoutus osastolla.”

Itselläni oli ennakoajatus saksanpaimenkoiran soveltuvuudesta eläinavusteiseen toimintaan tässä ympäristössä. Ajattelin, että rotu työ-, ja poliisikoirina vääristää koiran roolia kuntouttavassa toiminnassa. Olin ajatukseni suhteen väärässä.



Kuva 2. Saksanpaimenkoira Kerttu

Useilla vangeilla oli ollut itsellään saksanpaimenkoira ja siksi heille tämä rotu oli se, joka herätti nimenomaan positiivisia tunteita. Kerttu on luonteeltaan leikkisä ja se tykkää jokaisesta tapaamastaan ihmisestä. Se on hyvä esimerkki siitä, miksi koira on eläinavusteisessa toiminnassa ihan lyömätön. Se kohtaa kaikki ihmiset ennakkoluulottomasti, tuomitsematta ketään. Koira antaa käytöksellään jokaisen ihmisen tarvitsemaa kosketusta ja hellyyttä, joka vankila maailmasta lähes tyystin puuttuu.

” Koira ei tuomitse ketään. Sen mielestä me kaikki ollaan huippu jätkiä”.

” Koirasta huomaa, että se on tehnyt näitä hommia ennenkin. Se muistaa käydä jokaisen luona tasapuolisesti, se ei unohda ketään.”

”Mua ei ole kukaan pitkään aikaan halannut tai pussannut yhtä paljon, kun tänään tämä koira”.

”Kyllä se pitää paikkansa, että koira hyväksyy karvoihin katsomatta kaikki.”

7.2 Rentouttaa ja rauhoittaa

Opinnäytetyön myötä todettiin eläinavusteisen toiminnan soveltuvan myös rauhoittavaan ja rentouttavaan toimintaan. Eläimillä ja musiikilla on tunnetusti rauhoittava ja mielialaa parantava vaikutus, joten näistä elementeistä oli hyvä rakentaa toimiva päätös jokaiselle tapaamiselle. Monissa tutkimuksissa on todettu, että jo pelkkä eläinten läsnäolo voi saada aikaan ihmisessä rauhoittavan ja mielialaa kohentavan vaikutuksen. Vankien elämästä puuttuvat lähes kokonaan ihmisille tärkeät kosketus ja läheisyys. Eläinavusteisessa toiminnassa eläimen kosketus ja läheisyys tuo voimia ja tukea, eläimillä on luontainen kyky tuoda elämäniloa ja hyvää mieltä. (Green Care 2021). Ylilääkäri Soinila (2018) kertoo, kuinka musiikin myötä aineenvaihdunta ja verenkierto vilkastuu, ja jopa persoonallisuus vireytyy. Musiikin kuuntelu rauhoittaa ja rentouttaa. Musiikilla ja eläinten läsnäololla voidaan vähentää stressiä, lievittää sekä masennusta että ahdistuneisuutta. Musiikilla voidaan rauhoittaa ja palauttaa ylikerroksilla käyvä elimistö takaisin normaaliin tilaan. Tällöin vaikutus näkyy sydämen sykkeen hidastumisena ja verenpaineen laskuna. Myös hormonierityksessä tulee muutoksia, stressihormonien kuten kortisolin ja endorfiinien tasot laskevat. Musiikin ja eläinten läsnäolon myötävaikutuksella kaikki osallistujat lähtivät tapaamisesta rauhallisella, positiivisella mielellä.



Kuva 3. Australianpaimenkoirat Myy ja Qumma

7.3 Eläinavusteiselle toiminnalle toivottiin jatkoa

Opinnäytetyö osoitti eläinavusteisella toiminnalla olevan rauhoittava ja rentouttava vaikutus vankeihin. Kaikki toimintaan osallistuneet vangit kokivat toiminnan hyödylliseksi ja osallistuisivat toiminaan uudestaan, mikäli se olisi mahdollista. Lisäksi he toivoivat eläinavusteiselle toiminnalle jatkoa Vaasan vankilassa.

”Rauhoittaa kehoa ja mieltä, pystyy saavuttamaan todella rennon olotilan tapaamisen aikana ja sen jälkeen.”

”Koen erittäin hyödyllisenä, ainakin omalla kohdalla toimii!”

”Ehdottomasti koen toiminnan hyödylliseksi ja toimivaksi.”

”Kyllä!! Toivottavasti tätä toimintaa olisi jatkossakin.”

”Enemmän tällaista vankilaan, tämä toimii.”

7.4 Eläinavusteisen toiminnan kehittäminen vankilan olosuhteissa

Vaasan vankilassa tehty opinnäytetyö osoitti selkeästi, että eläinavusteista toimintaa on mahdollista järjestää suljetun vankilan olosuhteissa. Toiminnan kehittämällä eläinavusteisesta toiminnasta olisi mahdollista saada vielä vaikuttavampaa ja toimivampaa. Toimintaympäristö asettaa omat haasteensa, mutta niistä huolimatta on mahdollista luoda hyvät puitteet eläinten kanssa toimimiselle. Vankien mielestä toiminta voisi olla vielä mielekkäämpää, mikäli se järjestettäisiin jossain muualla kuin omalla osastolla.

”Ehkä parempi olisi viettää aikaa eläinten kanssa esimerkiksi liikuntahallissa?”

”Olisiko mahdollista mennä koirien kanssa pihaan. Ulkoiluaikana?”

Eläinavusteista toimintaa suunniteltaessa on edettävä vankilan turvallisuus säännökset huomioiden. Kaikki toiminta pitää suunnitella niin, että turvallisuusriskit on

huomioitu. Eläinavusteisessa toiminnassa käytettävät tarvikkeet tulee olla turvalisia. Tärkeää on pitää listaa kaikista vankilaan tuotavista tavaroista, että mikään ei jää osastolle tai katoa. Vankilan henkilökunta tekee lopullisen päätöksen tarvikkeista turvallisuustarkastuksessa. Toiminnan käytäntöä helpottaa tarvikkeiden säilyttäminen vankilassa turvatarkastuksen jälkeen. Eläinavusteinen toiminta vankilassa asettaa omat haasteensa toiminnan harjoittajan osalta. Toiminta vaatii henkilöturvallisuusselvityksen tekemistä, jossa tarkastellaan ihmisen taustoja, jotta hänen luotettavuutensa voidaan varmistaa.

Vaasan vankilan henkilökunta suhtautui hyvin avoimin mielin opinnäytetyön tekemiseen ja kertoivat havainnoistaan toiminnan vaikuttavuudesta ja hyödyistä vangeille. Yhteistyö oli sujuvaa ja jatkoa ajatellen toiminnan kehittäminen yhdessä olisi varmasti hedelmällistä. Toimintaa suunnitellessa vankilan kuntoutuksesta vastaavalla henkilökunnalla on suuri rooli heidän arvioidessaan vankeja, joiden he katsovat tarvitsevan ja hyötyvän eläinavusteisesta toiminnasta. Opinnäytetyön myötä nousi esiin eläinavusteisen toiminnan kiistattomat hyödyt vangeille, erityisesti vakavasta masennuksesta diagnosoiduille. Opinnäytetyö todisti myös eläinavusteisen toiminnan soveltuvan sekä yksilö-, että yhteisömuotoisena toimintana erilaisia menetelmiä hyödyntäen. Edellä mainitut opinnäytetyön myötä esille nousseet asiat huomioiden voidaan yhteistyössä vankilan henkilökunnan kanssa suunnitella tietyille vangeille soveltuva eläinavusteinen interventio. Siihen voidaan yhdistää erilaisia elementtejä esimerkiksi päihde-, tunne-, tai käyttäytymiseen vaikuttavista kuntoutusohjelmista. Neuropsykiatrisen valmennuksen elementteistä löytyy paljon hyödynnettävää ADHD:n ja muiden neuropsykiatristen vaikeuksien kanssa elävien vankien kuntoutukselle. Toiminnan kehittämisen kannalta olisi hyödyllistä suunnitella pidempiä, säännöllisiä eläinavusteisen toiminnan kuntoutus jaksoja, jolloin voisi nähdä pidemmän aikavälin hyötyjä ja mahdollisia haittoja.

8 POHDINTA

Tätä opinnäytetyötä tehdessäni olen miettinyt paljon sitä, miten ihmiset suhtautuvat vankien kuntouttamiseen. Onko vangeilla oikeus kuntoutukseen vai tulisiko heidän vain olla vankilassa kärsimässä rangaistusta. Mielestäni kuitenkin kuntoutus on asia, josta vangin lisäksi hyötyvät koko yhteiskunta, joka vastaanottaa vangin hänen vapauduttuaan. Olen sitä mieltä, että vankeuden ajan kuntoutus voi vähentää uusintarikollisuutta sekä voi auttaa vankia integroitumaan yhteiskuntaan paremmin. Vankilojen toiminnot ovat kehittyneet viime vuosikymmenen aikana yksilölliseen ja kuntouttavampaan suuntaan ja sen myötä voisi olla eläinavusteisella toiminnalla mahdollisuus näyttää potentiaalinsa osana sosiaalista kuntoutusta.

Opinnäytetyössä käytetyt eläinavusteisen toiminnan menetelmät olivat tarkkaan pohdittuja sosiaalisen pedagogiikan viitekehykseen sopiviksi. Sosiaalipedagogiikka ja sosiaalisen innostamisen viitekehyksessä tähdättiin vankien hyvinvoinnin lisäämiseen sekä sosiaaliseen kasvuun elämyksellisyyden, osallisuuden ja dialogisen yhteistoiminnan avulla. Tyhjänpään metodi ja ei-tietämisen tila soveltuivat hyvin vankien kohtaamiseen. Eläinavusteisen toiminnan oli tarkoitus olla ratkaisukeskeistä ja silloin ohjaajan ei tarvitse tietää vangin ongelmista. Ratkaisukeskeinen kyselevä työote antaa vangeille mahdollisuuden olla oman elämänsä asiantuntijan roolissa.

Opinnäytetyön suunnitelma oli laadittu huolellisesti ja sen puitteissa projekti eteni suunnitellusti. Opinnäytetyötä tehdessäni tiedostin, että eläinavusteinen toiminta ei sovellu käytettäväksi kaikkien vankien kanssa. Osa vangeista saattaa olla allergisia tai ei pidä eläimistä ja se oli huomioitu suunnitelmassa. Mielestäni eläinavusteiseen toimintaan yhdistetyt menetelmät olivat toimivia ja opinnäytetyö kokonaisuudessaan pystyi tuottamaan sitä tietoa, jota opinnäytetyön tekemisellä haettiin. Menetelmät olivat valittu haastamaan vankeja miettimään omaa elämäänsä ja tulevaisuuttaan vapautumisen jälkeen, menemättä kuitenkaan liian

syvälle heidän henkilökohtaisiin asioihinsa. Opinnäytetyössä pystyin hyödyntämään omaa osaamistani neuropsykiatrisen valmennuksen sekä AART ohjauksen menetelmiä käyttämällä. Elämäntilanteen selvittämisen pyörään yhdistetyt ratkaisukeskeiset kysymykset haastoivat vankeja pohtimaan omaa elämäänsä ja omia vahvuuksiaan. Eläinaiheiset Tukiliito Mahti- tunnekortit ja Pohjolan voimaeläin-kortit soveltuivat jo visuaalisuutensa puolesta eläinavusteisen toiminnan menetelmäksi. Ryhmätilanteessa kortin valinta vapautti tunnelmaa ja toimi oman tunteen sanoittamisen tukena. Opinnäytetyö osoitti, että eläinavusteiseen toimintaan on mahdollista yhdistää monenlaisia toimivia menetelmiä menestyksekkäästi.

Tämän opinnäytetyön aihetta on pohdittu huolella ja eettisesti siten, että eläinavusteista toimintaa vankilassa on mahdollista tutkia ja kehittää valituilla menetelmillä. Toimintaan osallistuvan ryhmän tutkimiseen liittyi useita eettisiä kysymyksiä. Opinnäyte työtä tehdessä pyrittiin kehittämään sekä tutkimaan aihetta rehellisesti sekä avoimesti. Mukana opinnäytetyössä olevat vangit kohdattiin kunnioittavasti ja ennakkoluulottomasti. Tutkimuksen eettisyyttä pohdittaessa oli huomioitu tutkimusluvut, vapaaehtoisuus eläinavusteiseen toimintaan osallistumisesta sekä opinnäytetyön raportoinnissa yksityisyyden suoja. Opinnäytetyön toiminnallisen osan yhtenä keskeisenä asiana olivat eettiset ohjeet eläinavusteisessa työskentelyssä. Mukaan valitut eläimet olivat ystävällisiä, hyvin käyttäytyviä ja niiden terveydenhoidosta oli huolehdittu. Tiedostan, että ainoastaan tasapainoinen, terve eläin voi osallistua eläinavusteiseen toimintaan. Opinnäytetyön tekemisestä ei aiheutunut mukana oleville ihmisille, yhteisöille tai eläimille riskejä, vahinkoja tai haittoja. Opinnäytetyön toiminnalliseen osuuteen osallistuminen oli vapaaehtoista ja se tehtiin anonymisti. Tietosuojaperiaatteet oli huomioitu opinnäytetyötä tehtäessä. Opinnäytetyötä tehtäessä noudatettiin vaitiolovelvollisuutta vankilan ja vankien asioihin liittyen. Rikosseuraamuslaitos myönsi opinnäytetyölle tutkimusluvan 21.12.2021.

Opinnäytetyöni osoitti eläinavusteisen toiminnan toimivuuden ja toiminnasta saatavan hyödyn vankien näkökulmasta. Se osoitti eläinavusteisen toiminnan olevan

mahdollista järjestää myös suljetun vankilan olosuhteissa turvallisuutta vaarantamatta. Opinnäytetyöstä saatu tieto vastasi aikaisempia avovankiloissa tehtyjä eläinavusteisia tutkimuksia. Opinnäytetyöni kuitenkin toi täysin uutta tietoa sekä tarkensi aikaisempia tutkimustuloksia tuoden lisätietoa eläinavusteisen toiminnan vaikuttavuudesta ja mahdollisuuksista suljetun vankilan olosuhteissa. Opinnäytetyöhön valittu teoriapohja ja käytäntö osoittivat vahvasti keskinäisen yhteyden. Vahva teoriapohja loi hyvät valmiudet käytännön toiminnan toteuttamiselle ja mahdollisti opinnäytetyön tarkoituksen tiedon tuottamisesta sekä myös vankien hyvinvoinnin vahvistamisesta. Tulevaisuutta ajatellen näkisin, että eläinavusteisen toiminnan mahdollisuuksien tutkimista ja kehittämistä tulisi ehdottomasti jatkaa myös suljetuissa vankiloissa.

Opinnäytetyötä tehdessäni pystyin hyödyntämään osaamistani ja edistämään omaa asiantuntijuuttani, tukemaan ammatillista kasvuni sekä valmiuksia työelämässä. Mielestäni opinnäytetyöni osoittaa myös sen, että kannattaa seurata omaa sydäntään. Tehdä sitä mikä tuntuu hyvältä ja viedä ajatusta ja toimintaa eteenpäin niille, jotka sitä eniten tarvitsevat.



Kuva 4. Kerttu työssään

LÄHTEET

Blomster, P. 2019. Rikosseuraamusala kiinnostaa tutkijoita – Rikosseuraamuslaitos hyväksyy noin 50 tutkimuslupaa vuosittain. Rikosseuraamuslaitoksen tiedote. Viitattu 13.1.2022. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/tiedotteetjauutiset2021/rikosseuraamusalakiinnostaatutkijoita-rikosseuraamuslaitoshyvaksynoin50tutkimuslupaavuositain.html>.

De Jong, P., & Berg, I. 2013. Ratkaisukeskeisen terapian oppikirja. Järvenpää. Lyhytterapiainstituutti Oy.

Eerikäinen, K. 2002. Vankeinhoidon koulutuskeskus. Vankeinhoidon perusteet. Toim. Salminen, M. & Toivonen, K. 2002. Helsinki. Tietosanoma.

Furman, B. & Ahola, T. (1993). Muuttuset-terapiasta ratkaisuihin. Helsinki: Lyhytterapiainstituutti Oy.

Halkola, U. 2019. SPECTROKORTIT TERAPIASSA JA OHJAUKSESSA. Opas valokuvakorttien käyttöön. https://www.spectrovisio.net/etusivu/pdf/spektrokortit_terapia_ohjaus.pdf . Viitattu 22.1.2022

Hankosalo, T. 2016. ESY – Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä. ESY -menetelmän käsikirja. Virta II – hanke & Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelman Kaste. Viitattu 1.2.2022. https://www.tpy.fi/site/assets/files/8296/virta_ii-hanke_eri_toimintaymparistoissa

Hautamäki L, Ramadan F, Vilhunen T. 2021. Millainen on hyvä eläinavusteinen interventio. Käsikirja eläinavusteisten menetelmien laadukkaaseen toteuttamiseen. KEELA. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/331626/Kuntoutustakehittamassa29_saavutettava.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Heikkilä, J & Viinikka, R. 2018. Vankien kokemuksia koiran läsnäolosta. Koira hyvinvoinnin ja kuntoutumisen tukena. Opinnäytetyö. Sosionomi AMK. Lahden Ammattikorkeakoulu. Viitattu 7.2.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/153581/Heikkila_Jenna.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Hirvihuhta, H. & Litovaara, A. 2011. Ratkaisun taito. 5. p. Helsinki: Tammi.

Humphrey, T., Proops, L., Forman, J., Spooner, R & McComb, K. 2020. Nature. The role of cat eye narrowing movements in cat–human communication. Scientific Reports. Viitattu 22.1.2022. <https://www.nature.com/articles/s41598-020-73426-0.pdf>.

- Hämäläinen, J. & Kurki, L. 1997. Sosiaalipedagogiikka. Porvoo.
- Kahilaniemi, E. 2016. Eläinavusteinen interventio: asiakkaan toiminnallisuuden tukeminen koira-avusteisin menetelmin. Terälahti. Voimatassu.
- Karsikas, V. 2005. Selvin päin olosta tulee hyvä fiilis. Vammala: Rikosseuraamusviraston julkaisu3. Viitattu 22.1.2022. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/11004>.
- Kiiski, K. 2022. Ratkaisukeskeisyys. Verkkosivusto. Viitattu 28.1.2022. <https://www.katjakiiski.com/ratkaisukeskeisyys/>
- Kinnunen, A. & Nikkari, P. 2017. Duodecim. Koira auttaa ja ilahduttaa. Artikkel. Viitattu 1.2.2022. <https://www.duodecimlehti.fi/duo14052>.
- Koirakoulu koirankuje. 2018. Koiran elekieli. Artikkel. Verkkosivusto. Viitattu 1.2.2022. <https://koirankuje.fi/2018/02/19/koiran-elekieli-osa-1/>
- Kurki, L, Kurki-Suutarinen, M, Taruvuori, K. 2010. Muurien sisällä – sosiokulttuurista innostamista. Viitattu 1.2.2022. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/95455/muurien_sisalla_2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kyngäs, M. 2000. Vankeus miehen elämäkulussa. Tutkimus nuorena rikoksenteijänä vankilaan tuomittujen miesten lapsuudesta, vankeusajasta ja vankeuden jälkeisestä elämästä. Rovaniemi: Lapin yliopisto, Acta Universitatis Lapponiensis 36.
- Kääriäinen, J. (1994) Seikkailijasta pummiksi. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 1/1994. Helsinki: Painatuskeskus. Viitattu 12.1.2022.
- Lahtela, L. 2015. Pro gradu- tutkielma. ”Se on vähä miten rehellinen pystyy oleen itelleen”. Käytännöllisen teologian osasto. Teologinen tiedekunta. Helsingin yliopisto. Viitattu 13.1.2022. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/157536/LahtelaLeilaProGradu.pdf?sequence=2&isAllowed=y>.
- Leppämäki, S. 2017. ADHD:n yhteys rikollisuuteen. Viitattu 13.1.2022. <https://www.kaypahoito.fi/nix00924>.
- Lauerma, H. 2007. Lääketieteellinen aikakausikausikirja Duodecim. 19/2007. Kuinka moni vanki on psyykkisesti terve? Viitattu 7.2.2022. <https://www.duodecimlehti.fi/duo96775>.
- Nieminen, J. 2021. Koira-avusteinen työskentely väkivaltarikoksesta tuomittujen kanssa avovankilassa. Opinnäytetyö. Sosiaalialan erityisasiantuntijan ylempi tutkinto-ohjelma. Tampereen ammattikorkeakoulu. Viitattu 7.2.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/510925/Nieminen_Johanna.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Nivala, E. & Rynnänen, S. 2019. Sosiaalipedagogiikka: Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Helsinki: Gaudeamus.

Pennanen, E. 2012. Pro gradu- tutkielma. Ohjauksen moniulottautuvuus. Sosiaalityö. Yhteiskuntatieteiden laitos. Itä-Suomen Yliopisto. Viitattu 30.1.2022. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/11388/urn_nbn_fi_uef-20120863.pdf.

Pohjolan voimaeläimet. Pohjolan voimaeläin kortit. Verkkosivusto. Viitattu 30.1.2022. <http://www.pohjolanvoimaelaimet.fi/>.

Ratkes. 2022. Ratkaisu- ja voimavarasuuntautuneiden menetelmien edistämisyhdistys ry. Viitattu 30.1.2022. <https://ratkes.fi/yhdistys/>.

Rikosseuraamuslaitos. 2019 a. Muu sosiaalinen kuntoutus. Viitattu 12.1.2022 . <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/muusosiaalinenkuntoutus.html>.

Rikosseuraamuslaitos. 2019 b. Organisaatio. Verkkosivusto. Viitattu 13.1.2022. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/organisaatio.html>.

Rikosseuraamuslaitos. 2020 a. Arvot ja strategia. Verkkosivusto. Viitattu 13.1.2022. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/arvot.html>.

Rikosseuraamuslaitos. 2020 b. Kuntouttava toiminta – Ohjelmatyö. Viitattu 13.1.2022. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-ohjelmatyo.html>.

Rikosseuraamuslaitos. 2020 c. Tilastollinen vuosikirja 2020. Viitattu 13.1.2022. https://www.rikosseuraamus.fi/material/collecti-ons/20210630143720/7RRy9CvLt/RISE_Tilastollinen_vuosikirja_2020_FI_1.pdf.

Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. 2021. Rikosseuraamuslan koulutus. Viitattu 13.1.2022. https://www.rskk.fi/fi/index/perustutkinto_1/rikosseuraamusalantutkinto.html.

Rikosseuraamuslaitos. 2021 a. Vaasan vankila. Verkkosivusto. Viitattu 13.1.2022. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/vaasanvankila.html>.

Rikosseuraamuslaitos. 2021 b. Vankipaikkauudistuksella vaikutuksia laajasti kaikkiin vankiloihin. Tiedote. Viitattu 13.1.2022. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/tiedotteetjauutiset2021/vankipaikkauudistuksella-vaikutuksia-laajastikaikkiinvankiloihin-erityisryhmilleperustetaanuusiasosatoja.html>.

Ruuska, K. 1999. Projekti hallintaan. 3. uud. p. Helsinki: Suomen atk-kustannus

Saari, J. & Grönlund, H., 2021. Vankien osallisuus ja sosiaalinen tuki. Teoksessa Kainulainen S. & Saari J. Suomalainen vanki- Arjen rakenteet ja elämänlaatu vankilassa. 2021. Tampere: Vastapaino

Salmela-Aro, K. & Nurmi, J. 2017. Mikä meitä liikuttaa: Motivaatiopsykologian perusteet. 3., täysin uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Silferberg, P. 1998. Ideasta projektista. Oy Edita Ab. Helsinki

Soinila, S. 2019. Musiikki antaa aivoille siivet. Artikkelii. Aivoliitto. Viitattu 22.1.2022. <https://www.aivoliitto.fi/aivoterveys/mieli/musiikki-antaa-aivoille-siivet>.

Suomen ART. 2022. Mikä on ART? Verkkosivusto. Viitattu 21.1.2022. <https://www.suomenart.com/mika-art-on/>.

Taipale, T. 2005. Osallistavat menetelmät. Tuki- ja virikeaineisto. Kansan Sivistystyön Liitto KSL ry. Viitattu 30.1.2022. <https://www.ksl.fi/images/osallistavatmenetelmät.pdf>.

Tourunen, J. 2002. Vankeinhoidon koulutuskeskus. Vankeinhoidon perusteet. Toim. Salminen, M. & Toivonen, K. Helsinki. Tietosanoma.

Tukiliitto. 2022. Mahti-tunnekortit. Mahti-projekti. Viitattu 13.1.2022. <https://www.tukiliitto.fi/tukiliitto-ja-yhdistykset/kehittamistoiminta/paattyneet-hankkeet/mahti-projekti/mahti-tunnekortit/>.

Viirkorpi, P. 2000. Onnistunut projekti. Suomen Kuntaliitto. Helsinki

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Wallin, M. 2015. Pro gradu -tutkielma. Vankeuden kriisistä selviäminen, kuvaus pitkäaikaisvangin kriisiprosessista. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto. Viitattu 13.1.2022. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98330/GRADU-1451566937.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Young, S., Moss, D., Sedgwick, O., Fridman, M., & Hodgkins, P. (2015). A meta-analysis of the prevalence of attention deficit hyperactivity disorder in incarcerated populations. *Psychological Medicine*, 45(2), 247-258.